

RAPPORT

MUSEUMSLØFTET

Kulturhistoriske bygninger og bygningsvern
ved museene i Hordaland

INNHOOLD

Nr.	Kapittel	Side
	Forord	2
1.0.	Innledning	5
1.1.	Avgrensninger	5
1.2.	Forvaltningsmessige rammer	6
2.0.	Museer i Hordaland som forvalter kulturhistoriske bygninger	7
2.1.	Hvor mange kulturhistoriske bygninger forvaltes av museene?	8
2.2.	Hordaland som bygningsvern- og kulturminnefylke	11
2.3.	Forvaltning og museal bruk av bygninger	13
2.4.	Oversikt over bygninger forvaltet av museene i Hordaland	14
2.5.	Geografisk fordeling av museumsbygninger i Hordaland	38
2.6.	Oppfatninger av kulturhistorisk verdi	40
2.7.	Samlingshistorie og bygningenes opprinnelse	42
2.8.	Vernestatus for museumsbygningene	45
2.9.1.	Bygningenes alder	47
2.9.2.	Hvilken historisk tematikk representerer bygningene?	49
3.0.	Tilstand, tiltak og kostnader	52
3.1.	Bygningenes tekniske tilstand	53
3.2.	Foreløpig kostnadsoverslag per desember 2017	55
3.3.	Avgrensning av kostnadsberegningen	56
3.4.	Tiltak og kostnader fordelt på de enkelte museer	59
4.0.	Plan og organisasjon i bygningsvernet i museene	61
4.1.	Personalressurser til bygningsvern i museene	61
4.2.	Behov for en styrket bygningsvernforvaltning	62
4.3.	Planverk og bruk av planer i museenes bygningsforvaltning – hva er en forvaltningsplan?	63
4.4.	Muligheter ved bruk av forvaltningsplaner på bygningssamlinger	64
4.5.	Digitale verktøy og bruk av FDV-systemer	67
5.0.	Oppsummering	69
5.1.	Anbefalte tiltak	70

Lagmannsstova
på Agatunet

MUSEA I HORDALAND TRENG EIT STORT LØFT

Musea i Hordaland forvaltar i dag ein stor bygningsmasse beståande av freda, kulturhistoriske og ikkje-kulturhistoriske bygg. Vedlikehalds- og restaureringsoppgåvene er omfattande og musea har ikkje tilstrekkelege økonomiske ressursar til å følgje opp dette. Den vestlandske bygningsarven representert ved mellom anna urbane trehus, lystgardar, gardstun, naust, sjøhus og industribygg er i ferd med å forvitne. I tillegg til store vedlikehaldsbehov på dei verneverdige bygningane, er det store og eskalerande behov knytt til nyare administrasjons- og museumsbygningar. Etterslepet i vedlikehaldet er så stort, at mange driv reint naudsarbeid – som å tetta eit tak som lek eller å sikra ein bygning frå å kollapse. Endringar i klima med høgare temperaturar, større nedbørmengder og hyppigare ekstremvær, gjer ikkje situasjonen betre. Det må gjerast eit løft for musea og bygningsarven – eit Museumsloftet.

Hensikten med Museumsloftet er at det skal gje oss eit dokumentert oversyn over vedlikehalds- og restaureringsbehov knytt til den totale bygningsmassen som musea i Hordaland forvaltar. Vi har i denne rapporten konsentrert oss om kulturhistoriske bygg forvalta av dei konsoliderte musea i Hordaland. Prosjektet omfattar analyser av tilstand for bygg forvalta av dei konsoliderte musea i Hordaland. Hordaland fylkeskommune har som målsetjing i regional kulturplan for 2015-2025 at: «Musea [i fylke] skal i løpet av planperioden komme opp på et akseptabelt nivå med omsyn til vedlikehald av museumsbygg, etablering av nybygg der det er behov for nye/andre formidlingslokale, m.m.». Rapporten som du nå held i handa er resultatet av arbeidet i Museumsloft fase 2. Det gjev eit oversyn over tilstands- og vedlikehaldsbehov ved bygg som vert forvalta av dei konsoliderte musea i Hordaland.

I denne rapporten finn du ei vidareutvikling av analysemodellen som vart laga i forprosjektet. Eit av hovudresultata i arbeidet er at vi har starta utprøvinga av eit FDV-system kopl opp mot Primus (elektronisk). Det er gjort litt utprøving av systemet ved NTMT i prosjektperioden og ser lovande ut. Det er eit nyttig verktøy som kan gje musea oversyn og kontroll med forvaltning, drift og vedlikehald. Arbeidsgruppa meiner dette må vektleggjast særskilt no framover for å få eit elektronisk verktøy som gjer det mogeleg for musea å få oversyn over kostnader med vedlikehald av bygningsmassen på kort og lang sikt.

«Det må gjerast eit løft
for musea og bygningsarven
– eit Museumsloftet.»

Vårt mål er å komme dit at vi kan slutte med naudsarbeid og konsentrere innsatsen om føreseieleg vedlikehald og planlagde restaureringsoppgåver. Denne fasen av arbeidet med Museumsloftet er finansiert Hordaland fylkeskommune. I tillegg har dei tre musea bidratt og prioritert arbeidet med Museumsloftet ved å stille ressursar tilgjengeleg for prosjektet. Styringsgruppa og prosjektgruppa for forprosjektet har halde fram også i hovudprosjektet med Museumssenteret i Hordaland som prosjektansvarleg og med Peter Forrás som prosjektleiar. Takk til Peter Forrás for viktige bidra til vidareutvikling av Museumsloft og for godt utført arbeid som prosjektleiar.

Styringsgruppa har bestått av Marianne L Nielsen, direktør Bymuseet i Bergen, Atle Ove Martinussen, direktør Museumssenteret i Hordaland og Stig Stark-Johansen, direktør Museum Vest. Prosjektgruppa har bestått Peter Forrás, prosjektleiar/MuHo, Bjarte Gullachsen, bygningsvernleder/Bymuseet i Bergen, Gunn Nordal, bygningskonservator /Bymuseet i Bergen og Arild Sætre bygningsvernkonsulent/ Museumssenteret i Hordaland.

Marianne L. Nielsen
Direktør
Bymuseet i Bergen

Atle Ove Martinussen
Direktør
Museumssenteret i Hordaland

Stig Stark-Johansen
Direktør
Museum Vest

Museumsløftet

– rapport om kulturhistoriske bygninger og bygningsvern ved museene i Hordaland

1.0. Innledning

Denne rapporten gir en oversikt over kulturhistoriske bygninger ved museene i Hordaland, og den gir et overslag på kostnader knyttet til vedlikeholds- og restaureringsbehov den samlede kulturhistoriske bygningsmassen forvaltet av museene har, i de kommende ti år. Rapporten har som overordnet målsetning å bidra til et kunnskapsgrunnlag for å styrke bygningsvernet i museene i Hordaland, samt peke på noen felles utfordringer og muligheter i den videre utvikling av bygningsvernet.

I Hordaland Fylkeskommunes Regional kulturplan for 2015-2025 settes det som mål at museenes kulturhistoriske bygninger i løpet av planperioden skal komme opp på et akseptabelt vedlikeholdsnivå. I Regional kulturplan for 2011-2015 meldte museene inn store behov knyttet til vern og vedlikehold av bygninger. Denne rapporten gir et bilde av behovssituasjonen rundt årsskiftet 2017/18, samtidig som det påpekes at bygningsforvaltningen i museene bør utvikle bedre verktøy for kostnadsberegninger gjennom å styrke systematikken i bygningsvernforvaltningen.

Hoveddelen av rapporten er en oversikt over hvilke bygninger museene i fylket har et reelt forvaltningsansvar for, det vil si bygninger der museene har et direkte økonomisk ansvar for vedlikehold og istandsetting. I denne delen gis også en beskrivelse av hva slags bygningsmasse dette er ut fra geografisk plassering, museenes oppfatninger av deres verneverdi, om bygningene står på opprinnelig sted eller er flyttet, formell vernestatus, bygningenes alder, og temastruktur ut fra bygningenes opprinnelige bruk. Hensikten med dette er å berede grunnen for å se museenes bygningssamlinger i sammenheng med fylkets kulturminner for øvrig.

Utgangspunktet for kartleggingen av kulturhistoriske bygninger i museene i Hordaland, er det såkalte «Museumsløftet». Museumsløftet springer blant annet ut av Hordaland Fylkeskommunes Regionale kulturplan 2015-2025 som sier at «museumsloftet skal styrke musea og videreutvikle gjeldende satsingar». Viktige satsninger som skal videreføres er både å utvikle fellesløsninger mellom museene på flere felt, både innenfor samlingsforvaltning, magasin, IKT, arkiv, fotografi og publikumsutvikling. I dette ligger også en satsning på bygningsvernet.

1.1. Avgrensninger

Oversikten er avgrenset til de kulturhistoriske bygningene som inngår i museenes bygningssamlinger. Prosjektgruppa for Museumsløftet ble tidlig enig om å holde museenes eventuelle investeringsbehov i

¹ Regional kulturplan 2015-2025, s. 72.

nybygg og drift av moderne museumsbygg utenfor, siden hovedmålet i denne omgang er å sørge for at museene har økonomiske rammer som gjør dem i stand til å verne om kulturhistoriske bygninger i sine samlinger.

Utgangspunktet for avgrensningen er at de kulturhistoriske bygningene representerer en del av kulturarven museene skal forvalte og bevare. Bygningssamlingene er en del av det historiske materialet samfunnet forventer museene skal bevare på en forsvarlig måte, og er som annet historisk materiale en uerstattelig og «ikke-fornybar» ressurs. Utfordringer knyttet til forvaltningen av kulturhistoriske bygninger har særegenheter knyttet til kunnskap om byggeskikk og historie.

Derfor skiller det skiller det mellom kulturhistoriske og moderne bygninger. Ved siden av kulturhistoriske bygninger, kommer et mindre antall moderne museumsbygninger, administrative og tekniske bygninger. Museene har også ansvar for vedlikehold av disse, og i enkelte tilfeller kan det være snakk om betydelig etterslep på vedlikehold også av disse bygningene.² Men beregning av vedlikeholdsbehov på moderne museumsbygg, samt kartlegging av slike bygninger, faller utenfor dette prosjektet.

1.2. Forvaltningsmessige rammer

En del av den bredere forvaltningsmessige konteksten er også Kulturrådets program for samlingsforvaltning som gikk fra 2015-2017. Dette har både omfattet samlingsforvaltning av gjenstander, og temaer knyttet til forvaltning av bygningssamlinger i museene. Kulturrådet har i denne sammenheng gitt ut to svært relevante dokumenter for bygningsvernet;

Prioritering i bygningssamlinger og Forvaltning av museumsbygninger, som begge tar til orde for en mer planmessig tilnærming til bygningsvernforvaltning i museene.

Ellers kan det også nevnes at Kulturdepartementet i sitt tildelingsbrev for driftstilskudd til museene i 2018 har sikring og tilgjengeliggjøring av samlinger som én av fem prioriterte mål. Ett av vilkårene for statstilskuddet til museene er videre at "bygningar vert haldne vedlike".

I forbindelse med Museumsloftet i Hordaland er viktig å se arbeidet her i sammenheng med *Samlingsplan for musea i Hordaland 2015-2020*, som et tilstøtende prosjekt med tanke på Museumsloftet i videre forstand. Denne planen omfatter samlingsforvaltning av gjenstander som et annet hovedsatsingsområde i museumsloftet, og legger opp til en koordinert innsats på gjenstandssamlinger i museene i Hordaland.

På sikt bør det kunne foreligge en tilsvarende felles forvaltningsplan for bygningssamlingene i museene i Hordaland. Det ville gi en koordinert innsats på bygningsfeltet og gjøre det enklere å se bygningsvernet i museene i sammenheng med kulturminnevernet i fylket. En forutsetning for en slik felles forvaltnings- eller samlingsplan på bygningsområdet i Hordaland, er imidlertid en bedre organisert bygningsvernforvaltning i hvert enkelt konsolidert museum.

En generell anbefaling er at Hordaland fylkeskommune/kulturminneavdelinga i HFK i samarbeid med de konsoliderte museene legger opp til et videre arbeid med utvikling av bygningsvernforvaltning. Dette for å sørge for et bedre planverk i utøvelsen av bygningsvernet i museene, styrke bygningsvernet som et eget musealt fagfelt og implementere bruk av digitale FDV-systemer. Denne tråden tas opp i fjerde del av rapporten.

2.0. Museer i Hordaland som forvalter kulturhistoriske bygninger

Museene i Hordaland forvalter en stor bygningsmasse. Det er et bredt spekter av kulturhistoriske bygninger; gårdsbygninger, arbeiderboliger, herregårder, sjøhus, forsvarsanlegg, verksteder, småindustri og større industrianlegg. Samlingene omfatter praktbygninger som eksempelvis Damsgård Hovedgård i Bergen, bygninger med svært høy alder som Lagmannstova fra omkring 1220-30 på Agatunet i Ullensvang, det er gamle gårdsbygninger som på Havråtunet på Osterøy, det er friluftsmuseer med bygningssamlinger bygget opp tidlig på 1900-tallet som Sunnhordlandstunet på Stord, eller det kan være nyere fabrikkbygg fra industrialismens storhetstid på 1900-tallet som i Salhus.

Denne rapporten omfatter bygninger ved 7 konsoliderte museer i Hordaland som i alt forvalter 411 kulturhistoriske bygninger fordelt på i alt 35 anlegg. Samlet utgjør bygningsmassen mer enn 60 000 kvadratmeter gulvareal:

MUSEUM	KULT. HIST. BYGN.	GULVAREAL	ANLEGG
Baroniet	20	6 365	1
Bymuseet i Bergen	91	14 986	5
Hardanger og Voss Museum	104	8 557	7
Museum Vest	16	1 580	3
Museumssenteret i Hordaland	110	16 990	6
Norsk Vasskraft og Industristadmuseum	23	7 305	3
Sunnhordland Museum	47	(ca.) 5 000	10

Kode, Bergen Sjøfartsmuseum og Olav H. Haugesenteret er utelatt fra denne oversikten, dels fordi de ikke forvalter bygningssamlinger i det hele tatt, dels fordi de ikke har kulturhistoriske bygninger i den betydning som legges til grunn her. I praksis er det bare 7 av de 10 konsoliderte museene i Hordaland som har en forvaltning av kulturhistoriske bygninger, og i tillegg blir ikke alle kulturhistoriske bygninger i Museum Vest, Bymuseet i Bergen og Norsk Vasskraft og Industristadmuseum forvaltet av museene selv, men av andre ikke- museale aktører, som f. eks. kommuner eller private aktører.

Av disse grunner er det totale antall bygninger som regnes med her 411 bygninger, og ikke 515 bygninger slik det rapporteres inn til Norsk Kulturråds museumsstatistikk for 2016. Utgangspunktet for denne oversikten er museene som bygningsforvalter og kulturarvsinstitusjoner, slik at det kun er

² Jmf. Bryggens museum, som er en moderne bygning med et betydelig vedlikeholdsbehov, det samme gjelder Bergen Sjøfartsmuseums bygning på Nygårdshøyden.

kulturhistoriske bygninger som museene har et reelt forvaltningsansvar for som er tatt med.

Med forvaltningsansvar menes her ansvar for bygningsmessig tilsyn, drift, sikring, vedlikehold og restaurering, hvor det tilkommer et økonomisk ansvar med implikasjoner for størrelsen og sammensetningen av museenes budsjetter. I forvaltningen av kulturhistoriske bygninger ligger det også et krav til bygningsvern faglig kompetanse. Bygningsvernforvaltning er noe annet enn ren bygningsdrift da antikvariske hensyn og museumsutvikling må ivaretas i vedlikehold og istandsetting av bygninger.

Spørsmålet som har vært utgangspunktet for oversikten over bygningene, har altså vært hvor mange kulturhistoriske bygninger har museene i Hordaland forvaltningsansvar for?

2.1. Hvor mange kulturhistoriske bygninger forvaltes av museene?

En av de viktigste faktorer når en skal finne ut av kostander og omfang på bygningsvernet ved museene i Hordaland, er antall bygninger museene forvalter. På dette punktet kan det oppstå en del forvirring dersom en ikke skiller klart mellom forvaltning og samling av bygninger. Antallet bygninger museene reelt sett forvalter er nemlig ikke det samme som det antallet bygninger som regnes som museenes samlinger i den offisielle museumsstatistikken som de konsoliderte museene rapporterer inn til Norsk kulturråd hvert år. Antallet bygninger som telles med i Kulturrådets museumsstatistikk for 2016 er for Hordalandsmuseenes del 515 bygninger, men dette tallet er misvisende dersom en vil ha svar på hvor mange kulturhistoriske bygninger museene i Hordaland har forvaltningsansvar for.

Kulturhistoriske bygninger som skal telles der er bygninger som «er en del av museets samlinger». I museumsstatistikken gis det imidlertid ingen presis definisjon på hva som skal til for at en bygning skal regnes som en del av en museumssamling, eller noen opptelling av hvilke bygninger museene har et reelt økonomisk og forvaltningsmessig ansvar for.³ Dermed er de bygningene som blir talt med i museumsstatistikken basert på hvordan museene tolker det at en bygning er «en del av samlingene». Problemet fra et forvaltningsperspektiv er at det da har kommet med flere bygninger enn de som i streng forstand kan regnes som kulturhistoriske bygninger som museene har forvaltningsansvar for og økonomiske utgifter til.

I bygningene som telles i museumsstatistikken er det også bygninger der forvaltningsansvaret ligger utenfor museet som har samlet bygningen, i kommuner, hos eierstiftelser eller andre private eller offentlig eiere. Eksempler på slike er eksempelvis kunstnerhjemmet Troidhaugen, som er en viktig kulturhistorisk bygning som regnes som en del av Kodes samlinger, men som forvaltes av Bergen Kommune. Det samme gjelder Hanseatisk Museum som er en del av Museum Vests samlinger etter gjeldende rapporteringspraksis og som brukes til formidling og administrasjon av museet, men som forvaltes av Bergen Kommune.

Det er misvisende å si at de konsoliderte museene i Hordaland i 2016 hadde *forvaltningsansvaret* for 515 kulturhistoriske bygninger. Siden forvaltningsansvaret for bygningssamlingene i enkelte museer befinner seg utenfor eller bare delvis innenfor museets ansvarsområde, er det reelle antallet bygninger forvaltet av museene noe lavere. I tillegg kan museene ha forvaltningsansvar for drifts- eller nyttebygninger uten kulturhistorisk verdi. Disse telles ikke med i museumsstatistikken, og er også holdt utenfor her, fordi hensikten er å anslå kostnader knyttet til bevaring av bygningsarven i museene.

I de fleste tilfeller tilligger det museene et forvaltningsansvar for den bygningen som regnes som en del av samlingen, men det blir altså upresist å bruke antallet bygninger i bygningssamlingene til å gi et presist bilde av omfanget av museenes forvaltningsansvar. Dette gjelder 104 kulturhistoriske bygninger, som museene bruker, men ikke forvalter. Antallet kulturhistoriske bygninger museene i Hordaland har et reelt forvaltningsansvar for, er 411 bygninger og det er dette antallet som ligger til grunn for kostnadsberegningene som er gjort i denne rapporten.

De om lag 104 kulturhistoriske bygningene som museene bruker men ikke forvalter, befinner seg i hovedsak i tilknytning til de 7 konsoliderte museene som nevnt over.

Dersom en i tillegg til de 7 konsoliderte museene over hadde tatt med Kode, Bergen Sjøfartsmuseum og Olav H. Haugesenteret, ville det vært snakk om 9 kulturhistoriske bygninger som museene regner som en del av samlingene men som museene ikke har et forvaltningsansvar for. Dette er 7 bygninger knyttet til Kode, der 6 av dem forvaltes av Bergen kommune og 1 av en stiftelse. Bergen Sjøfartsmuseum forvalter én bygning som er en moderne museumsbygning, mens Olav H. Haugesenterets bygning i Ulvik forvaltes av Ulvik Herad. Disse tre museene er altså ikke bygningsforvaltere på kulturhistoriske bygninger, i betydningen forklart over og er altså holdt utenfor kartleggingen.

Trekker en disse 9 fra de 104 bygningene som ikke forvaltes av museene, er det snakk om 95 bygninger som regnes som del av kulturhistoriske bygningssamlinger men som er utenfor forvaltningsansvaret. De aller fleste av disse hører til Museum Vest, dels Bymuseet i Bergen. Dette er museer som både forvalter egne bygninger, men som bruker bygninger med stor kulturhistorisk verdi som forvaltes av eksterne aktører (kommune, stiftelse, aksjeselskap/ Statskraft).

En betydelig del av disse 95 bygningene er knyttet til festningsanlegget Fjell Festning, Håkonshallen og Rosenkrantzårnet og Latinskolen i Bergen. Norsk Vasskraft- og Industristadmuseum har 15 bygningene i Tyssedal som vedlikeholdes eksteriørt i hovedsak av A/S Tyssefaldene der Statkraft er hovedeier. Men siden Norsk Vasskraft og Industristadmuseum selv investerer betydelige summer i tilsyn og FDV-drift har en valgt å behandle disse bygningene som en del de musealt forvaltede bygninger. Dersom en hadde valgt å behandle kraftanlegget i Tyssedal som eksternt forvaltet, kunne en snakket om 104 enkeltbygninger. Det er likevel grunn til å presisere at de 15 bygningene i Tyssedal er et grensetilfelle da utvendig vedlikehold av bygninger i hovedsak er A/S Tyssefaldenes ansvar.

En tilleggsfaktor som er relevant i denne sammenheng er eierskap. Heller ikke forvaltning og eierskap faller nødvendigvis sammen, slik at de bygningene som her er regnet med som forvaltet av museene, kan være eid av andre aktører enn museene selv, samtidig som museet har helt eller delvis forvaltningsansvar (ansvar for vedlikehold og istandsetting). Avtaleverket rundt eierskap og driftsavtaler, og hva det skal innebære for økonomien rundt museenes forvaltningsansvar er imidlertid ikke gjennomgått her. I det følgende er det kun forvaltningsansvaret, slik det praktiseres i dag, som ligger til grunn for oversikten over bygningene.

En må imidlertid være klar over at i andre undersøkelser av de konsoliderte museene i Hordaland, er det bemerket at det finnes uklarheter i avtaleverket og ansvarsfordelingen mellom museer, brukere og eiere. Rapporten *Evaluering av museumsreformen i Hordaland* fra 2017, anbefaler at avtalene mellom de konsoliderte enhetene og eierstyrer bør revideres.⁴ Dette vil kunne påvirke omfanget av museenes forvaltningsansvar for bygninger i fremtiden.

³ Prosjektleder ba Norsk kulturråd høsten 2017 om en presisering av hva som skal med i bygningsstatistikken, men per januar 2018 er det ikke kommet noen avklaring.

⁴ Cecilie Andersen og Kirsti M. Hjemdahl, *Evaluering av museumsreformen i Hordaland*, (Kristiansand: Agderforskning, 2017), s. 54.

Fra 2020 vil antall fredede bygninger i museenes eie i Hordaland øke fra 134 til 172. Da blir hele anlegget etter Salhus Tricotagefabrik med 37 enkeltbygninger fredet. Her fra garnlageret og fabrikkbygg fra 1910.

2.2. Hordaland som bygningsvern- og kulturminnefylke

Et viktig trekk ved Hordaland som bygningsvern og kulturminnefylke sammenliknet med andre fylker i landet, er at det er et høyt antall bygninger som er verneverdige, vernet eller fredet. Det samlede tallet for både verneverdige, vernede og fredede bygninger i Hordaland – både i og utenfor museene - er vanskelig å beregne eksakt. En indikasjon er antall bygninger som er SEFRAK-registrert i Hordaland, som omfatter bygninger eldre enn 1900, der det er registrert over 40 000 kulturminner i Hordaland. I SEFRAK-registeret er det bare Hedmark fylke som har flere bygninger fra før 1900, enn Hordaland.

FYLKE	KUKULTUR- HISTORISKE BYGNINGAR TOTALT	OPNE FOR PUBLIKUM	NYOPNA I 2015	OPPMÅLTE	TILFREDS- STILLANDE REGISTRERT	DIGITALISERT	TILGJENGELEG PÅ INTERNETT	TILVEKST I 2014
Østfold	78	60%	-	56%	0%	0%	28%	-
Akershus	225	61%	1	92%	92%	31%	0%	-
Oslo	198	40%	1	92%	89%	89%	65%	-
Hedmark	644	45%	2	69%	49%	58%	30%	1
Oppland	575	51%	4	73%	90%	57%	27%	-
Buskerud	383	62%	-	56%	70%	14%	0%	-
Vestfold	28	82%	-	79%	0%	0%	0%	-
Telemark	259	61%	5	92%	60%	2%	0%	-
Aust-Agder	98	55%	1	100%	83%	13%	0%	-
Vest-Agder	121	60%	2	42%	1%	1%	0%	2
Rogaland	234	67%	1	43%	63%	62%	2%	-
Hordaland	507	53%	5	73%	52%	0%	0%	6
Sogn og Fjordane	183	58%	-	89%	28%	0%	0%	-
Møre og Romsdal	320	58%	2	61%	4%	4%	1%	-
Sør-Trøndelag	223	27%	2	61%	45%	25%	24%	1
Nord-Trøndelag	143	80%	1	57%	29%	3%	3%	-
Nordland	403	80%	5	84%	12%	4%	0%	3
Troms	196	87%	-	48%	30%	11%	8%	-
Finnmark	122	42%	1	64%	0%	0%	0%	1
Svalbard	2	50%	-	100%	0%	0%	0%	-
I ALT	4 942	57%	33	70%	49%	26%	12%	14

Fra Norsk Kulturråds museumsstatistikk for 2015.

De norske museenes samlede andel av verneverdige, vernede og fredete bygninger i alt, kan anslås ut fra Kulturrådets museumsstatistikk. Det samlede antall bygninger som de konsoliderte museene i hele landet har i sine samlinger, ligger på rett over 5000 bygninger totalt. I tabellen fra museumsstatistikken fra 2015, gjengitt under, ser en for Hordaland at en regner med 507 kulturhistoriske bygninger i de 10 konsoliderte Hordalandsmuseene. I absolutte tall er det bare Hedmark og Oppland som har flere bygninger enn Hordaland, og dersom en slår sammen Oslo og Akershus fylke (423 bygninger til sammen) så er det likevel flere bygninger i Hordalandsmuseene.

Også Riksantikvarens kartlegginger av fredete bygninger tyder på at Hordaland er et fylke med et høyt antall verneverdig bygninger. Riksantikvarens Kartlegging av fredete bygninger og anlegg fra 2013 viser at det er tre fylker som er sterkest representert med fredete kulturminner i landet, og det er Oslo, Oppland og Hordaland.⁵Hordaland har ifølge kartleggingen 650 fredete kulturminner, Oslo 807 og Oppland 600.

Detalj fra arbeiderbolig i Odda fra 1908. Med original svanehalslampe og originale vinduer. Autentisitet er et nøkkelbegrep i bygningsvernet. Arbeiderboligen forvaltes av Norsk Vasskraft og Industristadmuseum, og står på opprinnelig sted i Odda sentrum.

Museene i Hordaland forvalter 134 av de 650 fredete kulturminnene i fylket, i tillegg kommer verneverdig og vernede bygninger (se tabell i avsnitt 2.5). Som fylke er altså Hordaland et fylke som er betydelig representert i landets totale antall kulturminner, og museene har forvaltningsansvar for om lag 20 % av alle fredede bygninger i fylket. I 2020 vil antallet fredete bygninger under museenes forvaltning øke fra 134 til 172 siden bygningene etter Salhus Tricotagefabrik forvaltet av Norsk Trikotasjemuseum/Museumssenteret i Hordaland da vil bli fredet. ⁶Da vil museene forvalte 25% av alle fredede bygninger i fylket.

2.3. Forvaltning og museal bruk av bygninger

En museumsbygning eller bygningssamling kan i større eller mindre grad utgjøre grunnlaget for at et museum finnes eller blir etablert. I og med at de 411 bygningene som er kartlagt i denne rapporten er kulturhistoriske bygninger og ikke moderne museumsbygninger eller rene nyttebygninger, er samtlige av bygningene i listen bygninger som langt på vei definerer hva slags museer de ulike anleggene er. For svært mange av museene i denne oversikten, er det ikke gjenstandssamlingene alene som definerer museene, men den spesifikke historien som er knyttet til bygninger og bebyggelsesstruktur. Samtidig er det store forskjeller på hvor fremtredende bygningenes historiske egenverdi er i museenes bruk av bygningene.

Gjennom innsamlingen av opplysninger om bygningssamlingene, har det blitt klart at det finnes tre prinsipielt forskjellige måter å bruke kulturhistoriske bygninger i museene. For det første utgjør bygningene og miljøet de ligger i kjernen i det museene ønsker å formidle. Da fungerer bygningene som verdifulle museumsgjenstander i seg selv, og danner en avgjørende forutsetning for det historiske tema museene vil formidle. For det andre kan de kulturhistoriske bygningene fungere mer som en ramme eller miljøskapende kulisse rundt historiske tema som er uavhengig av bygningene. For det tredje kan kulturhistoriske bygninger brukes som rene nyttebygninger der verken deres historiske egenverdi eller miljøskapende verdi rundt historieformidling står i forgrunnen.

Det finnes per i dag likevel ingen systematisk oversikt over hvordan bygningene ved museene i Hordaland brukes som kulturhistorisk ressurs, og eventuelt fordeler seg på ulike former for bruk. En grundigere gjennomgang av bruken av bygningene, planer for bruk av bygninger og av bygningenes rolle i Hordalandsmuseenes historieformidling, bør vurderes for å styrke den regionale bygningsvernforvaltning. Bortsett fra det kulturelledets fylkesvise museumsstatistikk nevnt over sier om bygninger som er åpne for publikum, vet man relativt lite om hvordan bygninger faktisk brukes i museene i Hordaland, og betydningen av bygninger som kulturhistoriske ressurser.

Totalt for både egenforvaltede og eksternt forvaltede museumsbygninger i Hordaland, er det 53 % av bygningene som regnes som åpne for publikum. Hva som ligger i dette tallet mer konkret er vanskelig å si, særlig med tanke på hva slags formidling som der bedrives, og om det er formidling av bygningene selv eller/også formidling i bygningene. I mange tilfeller, slik som i museumstunene, vil det dessuten være mulig å besøke uavhengig av museenes åpningstider, og om bygningene holdes åpne. Sammenliknet med andre bygningstunge fylker som Hedmark og Oppland så ser i alle fall andelen åpne museumsbygninger i Hordaland ut til å være midt på treet. I Hedmark er 45 % av 644 bygninger åpne, i Oppland er 51 % av 575 bygninger åpne for publikum, mens det i Hordaland skal være 53 % åpne bygninger.

Et neste skritt i Museumsloftet vil kunne være en bedre oversikt over hvordan bygningene i Hordalandsmuseene brukes og av hvilken rolle bygningene spiller i de ulike besøkssteder og anlegg, samt av hvilke formål de konsoliderte museene har for enkeltbygninger og bygningssamlinger som hører inn under museet. En slik oversikt vil kunne innarbeides i det som er nevnt innledningsvis om styring av planverket knyttet til bygninger i museene, og kan kunne ut i forvaltningsplaner for bygninger for hvert konsolidert museum og en felles på fylkesnivå.

En (del av en) nærliggende tilnærming vil da kunne være den som kulturrådet anbefaler i *Prioritering av bygningssamlinger*, der opplysninger som angår bygningssamlingenes historikk, omfang, kontekst, tematikk og forhold til andre samlinger hentes inn. Hensikten med en slik oversikt kunne være å gi grunnlag for vurderinger av om og hvordan bygningssamlingene er relevant for det enkelte museum, og for det konsoliderte museum sett under ett. En prioriteringsgjennomgang kan i seg selv fungere som en forvaltningsplan for bygninger, eller gi det vesentlige grunnlaget for utarbeidelsen av en slik plan. Dette tas opp igjen i avsnitt 4.4 i rapporten.

2.4. Oversikt over bygninger forvaltet av museene i Hordaland

Nedenfor følger en tabell med oversikt over kulturhistoriske bygninger forvaltet av de konsoliderte museene.⁷ og med at den følger de avgrensninger som er forklart over mtp. forvaltning, kunne det altså i prinsippet vært føyd til om lag 97 bygninger, som forvaltes av ikke-museale aktører. Der feltet for spesifikk datering står åpent er det århundre- og kvartalsvis datering som gjelder. Arten av bygninger er beskrevet med de standardiserte emneord som brukes i Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden, derfra er også den kvartalsvise inndelingen av århundrene i forbindelse med datering hentet. Dette er gjort for å gjøre sammenlikning av bygningssamlingene mulig. Bygninger betegnet med "rot" betyr bygninger som står på opprinnelig sted.

I avsnittene 2.4 til 2.9 som følger etter tabellen, beskrives bygningssamlingene nærmere ut fra geografisk fordeling i Hordalandskommunene, vurderinger av verneverdi, bygningenes opprinnelse, vernestatus, alder og temastruktur ut fra bygningenes opprinnelige bruk.

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Baroniet i Rosendal				
SLOTTET FRA 1665	Rot	1600-tallet, tredje kvartal	1665	Bolig
HAGEHUSET	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca 1850 el. Eldre	Bolig
BÅT&VOGNHUSET	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1852	Vognskjul
DRIVHUS	Kopi	1800-tallet, tredje kvartal	2005/orig. fra 1870.	Drivhus
ROSENDAL HAGECAFÉ OG BUTIKK	Nybygg	2000-tallet, første kvartal	2005	Restaurant-kafe
JORDKJELLER	Rot	1900-tallet, første kvartal	1900	Uthus-skjul
ARBEIDSHUS M/ISKJELLER	Rot	1600-tallet, tredje kvartal	1667-1670/1900	Verksted
SMIE	Rot	1700-tallet	usikker	Smie
TÅRNET VED TÅRNDAMMENE	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1869	Lysthus
HUSMANNSPLASSEN TREO	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1836	Bolig
SNILSTVEITSTOVO	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1826	Bolig
FRUEHUSET	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1859-1868	Bolig
UTHUS V / FRUEHUS	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1928	Uthus-skjul
AVLSGÅRD HOVEDBYGNING	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1847	Bolig
AVLSGÅRD DRIFTSBYGNING	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1846	Driftsbygning
SKJENEFLOREN OMSHAGEN	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca 1850	Fjøs-stall
SKJENEFLOREN I HATTEBERGDALEN	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca 1850	Fjøs-stall
NAUST VED FJORDEN	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1956	Naust-båthus
JAKOPSSETER - HYTTE	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1927	Hytte-fritid
JAKOPSSETER - NAUST	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1927	Naust-båthus

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Bymuseet i Bergen				
Gamle Bergen				
ELSERO HOVEDBYGNING	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	1784	Bolig
ELSERO PAKTERHUS	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Bolig
DUEKLEVE	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Hønsehus-fuglehus
HØNSEHUS	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Hønsehus-fuglehus
PAVILJONG	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Lysthus-paviljong
TÅRNHUS	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Uthus-skjul
KINESISK LYSTHUS	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Lysthus-paviljong
ELSERO LÅVE	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Låve
VOGNREMISSE	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Vognskjul
ELSERO STALL	Rot	1800-tallet, første kvartal	1802-1822	Fjøs-stall
FRYDENLUND	Flyttet	1700-tallet, fjerde kvartal	1799	Bolig
URMAKERHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1752	Bolig/Verksted
SKIPPERHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1758	Bolig
BAKERHUSET	Flyttet	1700-tallet, andre kvartal	1728	Bolig
BAKERIET	Flyttet	1700-tallet, andre kvartal	1728	Bakeri
KJØPMANNSHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1760	Bolig
REPSLAGERHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1756	Bolig
SJØMANNSHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1766	Bolig

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
DOROTHEAS HUS	Flyttet	1700-tallet, første kvartal	1712	Bolig
BARBEREREN	Flyttet	1900-tallet, første kvartal		Bolig
TANNLEGEHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1756	Bolig
EMBETSMANNSHUSET	Flyttet	1700-tallet, fjerde kvartal	1795	Bolig
GLASSMAKERHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1756	Bolig
HÅNDVERKERHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1780	Bolig
KROHNSTEDETS HOVEDBYGNING	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1785	Hovedbygning
KROHNSTEDETS PAKTERBOLIG	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1785	Bolig
MARKEN 10	Flyttet	1700-tallet		Bolig
SKOLEHUSET/ SANDVIKSVEIEN 52	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1761	Bolig
SANDVIKSVEIEN 50	Flyttet	1800-tallet?		Bolig
ALLERSGÅRDEN	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1756-1766	Bolig
NYKIRKESMUGET 1	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1767	Bolig
DOKKEBAKKEN 9	Flyttet	1800-tallet	før 1853	Bolig
BAKERSMUGET 6	Flyttet	1700-tallet		Bolig
TORVSALEN	Flyttet	1800-tallet, fjerde kvartal	1880	Forsamlingslokale
TVERRSMUGET 6	Kopi	1900-tallet		Bolig
POTETKJELLER	Rot	1900-tallet?		Kjeller-jordkjeller
MASTEBODEN	Rot	1800-tallet, første kvartal	1801	Lagerbygning
HOVEDPORTBYGNING	Nybygg	1900-tallet, tredje kvartal	1950?	Vaktstue
<<BARNEHJEMMET>> NYHAVNVN. 4	Rot	1900-tallet, første kvartal	1914	Administrativ

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
MELTERIBYGNINGEN	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1801/1851	Verksted
MØLLEN	Kopi	2000-tallet	-	Kvernhus-mølle
BERGENSVASKERIETS HUS	Rot (kun grunnmur)	1700-tallet		Sjøbod
MASKINHUS	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1860-1880	Maskinhus
NJÅRDS BOD	Rot	1900-tallet?		Naust-båthus
Alvøen				
ALVØEN HOVEDBYGNING	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	1790	Bolig
STABBURET	Rot	1800-tallet?		Bur-stabbur-loft
LYSTHUSET	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	1797	Lysthus-paviljong
KOLASVALEN	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca 1850	Leskur
HØNSEHUSET	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1930	Hønsesus-fuglehus
ARBEIDERBOLIGEN	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1850	Arbeiderbolig
Damsgård hovedgård				
HOVEDBYGNING	Rot	1700-tallet, første kvartal	ca. 1720	Hovedbygning
PORTHUS - ØST	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	ca. 1780	Port-portal
STABBUR	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	ca. 1780	Bur-stabbur-loft
HØNSEHUS/ANDEHUS	Rot	1800-tallet, fjerde kvartal		Hønsesus-fuglehus
PORTBYGNING	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal		Uthus-skjul
PORTHUS - VEST	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	ca. 1780	Uthus-skjul

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Hordamuseet				
KLYNGETUNET - ELDHUS	Flyttet	1700-tallet	usikker	Eldhus-bryggerhus
KLYNGETUNET - SKYKKJE	Flyttet	1700-tallet	usikker	Uthus-skjul
KLYNGETUNET - FJELLSKÅL	Flyttet	1600-tallet	usikker	Hovedbygning
KLYNGETUNET - MADLASTOVA	Flyttet	1700-tallet	usikker	Bolig
KLYNGETUNET - DALELOFTET	Flyttet	1700-tallet, fjerde kvartal	ca. 1790	Bur-stabbur-loft
KLYNGETUNET - DALESTOVA (ROTSTOVE)	Flyttet	1700-tallet, fjerde kvartal	ca. 1790	Bolig
KLYNGETUNET - STABBURET	Flyttet	1700-tallet	usikker	Bur-stabbur-loft
KLYNGETUNET - KVERNUS	Flyttet	ukjent	ukjent	Kvernhus-mølle
AMBROSIAHUSET	Flyttet	1800-tallet, fjerde kvartal	ca 1890	Bolig
SKULESTOVE	Flyttet	1800-tallet, tredje kvartal	1870	Skole
TØSDALSLØA	Flyttet	Grinder fra middelalder	ukjent	Låve
SMIA	Flyttet	ukjent	ukjent	Smie
SÅTENDALSLØA	Flyttet	1800-tallet, første halvdel	usikker	Låve
OENHUSET ("BERGET")	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1760-tallet, usikker	Bolig
LITL-OKSA	Flyttet	1500-tallet, fjerde kvartal	1585	Bolig
NAUST - FOTLANDSVÅG	Flyttet	1600-tallet	usikker	Naust
NAUST - HATVIK	Flyttet	ukjent	ukjent	Naust
HOLSUNDHUSET	Flyttet	1800-tallet	ca. 1860	Forretningsbygg
SJØHUS	Flyttet	1900-tallet, første kvartal	usikker ca 1900	Sjøhus

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
MILDENAUSTET	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	1817-1820	Naust
SNEKKERBUA	Flyttet	1900-tallet, første kvartal	ca. 1900	Industri, fremstilling
FANASETER/UNNELAND FRA ARNA1880	Flyttet	1800-tallet, fjerde kvartal	ca. 1880	Bolig
FANASETER/UNNELAND FRA ARNA 1840	Flyttet	1800-tallet, andre kvartal	1840-tallet	Bolig
FANASETER/REPPARDALEN FRA ARNA	Kopi	1900-tallet, tredje kvartal	1960-tallet	Bolig
FANASETER/DYRE-DALEN FRA FANA 1820	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1820	Sel (seterbu)
FANASETER/DYRDALEN FRA FANA 1880	Flyttet	1800-tallet, fjerde kvartal	ca. 1880	Bolig
VOSSASTØLEN FRA 1680-ÅRA	Flyttet	1600-tallet, fjerde kvartal	ca. 1680	Bolig
ÅRDAL I SOGN	Flyttet	Ukjent	ukjent	Bolig
STØL FRA VALLDALEN I RØLDAL	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1800	Bolig
UTLØE FRA VALLDALEN I RØLDAL	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1800	Låve
Lepramuseet				
HOVEDBYGNING	Rot	1700-tallet, tredje kvartal	1754	Hospital-sykehjem
ST. JØRGENS KIRKE	Rot	1700-tallet, tredje kvartal	1754	Kirke
DRIFTSBYGNING/ FJØS-STALL	Rot	1700-tallet, første kvartal	1702	Fjøs-stall
BRYGGERHUSET	Rot	1700-tallet, første kvartal	1702 (rett etter)	Uthus-skjul
MATBOD/ "SPEIDERHUSET"	Rot	1700-tallet, tredje kvartal	før 1768	Uthus-skjul

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Hardanger og Voss Museum -				
Hardanger Folkemuseum				
SKIFABRIKKHUSET	Rot	1900-tallet- første kvartal	1912	Bolig
SKIFABRIKKEN	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1928	Produksjonslokale
NESJESTOVA	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1828	Bolig
NESJELØA	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1828	Låve
NAUST	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1828	Naust-båthus
TVEISMESTOVA	Flyttet	1300-tallet, første kvartal		Røykstue
TRONESSTOVA	Flyttet	1500-tallet, første kvartal	ca. 1500	Røykstue
LUSSANDSTOVA	Flyttet	1600-tallet, første kvartal	ca. 1600	Røykstue
HELGESTOVA	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1800	Bolig
ØSTVIKHUSET	Flyttet	1900-tallet, første kvartal	1903	Bolig
SKJELDVIKBUA	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1800	Sengebu
KALANDBUE	Flyttet	1500-tallet, første kvartal	1500, 1800	Bur-stabbur-loft
UTNEBUA	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1800	Bur-stabbur-loft
SMIE OG TØRKESTOVE	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	1800	Smie
SKREDSTOVA	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	1800	Bolig
SJØBU	Flyttet	1700-tallet, første kvartal	ca. 1700	Sjøhus
NAUST PÅ NESET	Flyttet	1600-tallet, første kvartal	ca. 1600	Naust-båthus
ULGENES LØA	Flyttet	1700-tallet, første kvartal	ca. 1700	Låve

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
SKULEN FRÅ DJØNNE	Flyttet	1800-tallet, fjerde kvarta	1890	Skole
TURKESTOVE FRA HAUSTTVEIT	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1800	Tørkehus
JÅSTADSTOVA	Flyttet	1700-tallet, fjerde kvartal	ca. 1770	Røykstue
ÅREKOLSTOVA	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	1820	Bolig
SKYKKJA	Flyttet	1900-tallet		Uthus-skjul
ELDHUS	Kopi	1900-tallet	1998	Eldhus-brygger-hsu
SVARTTVEIT LANDHANDEL	Flyttet	1900-tallet, første kvartal	ca. 1900	Forretningsbygg
TELEFONKIOSK	Flyttet	1900-tallet, tredje kvartal	1970	Telefonkiosk
SKAREBAKKEN	Flyttet	1800-tallet, andre kvartal	1834	Bolig og Låve
Agatunet				
JACOPSTOVA	Rot	1700-tallet		Bolig
JOSTOVA	Rot	1800-tallet, første kvartal	1811	Bolig
GJERTRUDSTOVA	Rot	1800-tallet		Bolig
LENSMANSSTOVA	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	1778 og 1811	Bolig
SVEINSTOVA	Rot	1800-tallet, tredje kvartal		Bolig
JOHANSTOVA	Rot	1800-tallet, første kvartal	1811	Bolig
HALDORSTOVA	Rot	1800-tallet, siste kvartal	1895	Bolig
ISAKSTOVA	Rot	1800-tallet, første kvartal	1811	Bolig
HUSKONESTOVA	Rot	1700-tallet, tredje kvartal	1776	Bolig
STABBURET TIL JACOPSTOVA	Rot	1800-tallet		Bur-Stabbur-Loft

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
STABBURET TIL JOSTOVA	Rot	1700-tallet		Bur-Stabbur-Loft
STABBURET TIL JOHANSTOVA	Rot	1800-tallet		Bur-Stabbur-Loft
STABBURET TIL LENSMANNSTOVA	Rot	1700-tallet		Bur-Stabbur-Loft
ISAKBUI	Rot	1800-tallet		Bur-Stabbur-Loft
STABBURET TIL HALDORSTOVA	Rot	1600-tallet og 1800-tallet		Bur-Stabbur-Loft
ELDHUSET TIL JOHANSTOVA	Rot	1800-tallet		Eldhus-Bryggerhus
ELDHUSET TIL JOSTOVA	Rot	1800-tallet		Eldhus-Bryggerhus
ELDHUSET TIL JACOPSTOVA	Rot	1800-tallet		Eldhus-Bryggerhus
ÅDNESLØA	Rot	1800-tallet		Låve
ASBJØRNSLØA	Rot	1800-tallet		Låve
HALDORSLØA	Rot	1800-tallet		Låve
LAGSMANNSTOVA	Rot	1200-tallet, førte kvartal	1220-1230	Bolig
VETLAHUSET TIL HALDORSTOVA	Rot	1800-tallet		Utedo
VETLAHUSET TIL LENSMANNSTOVA	Rot	1800-tallet		Utedo
VETLAHUSET TIL JACOPSTOVA	Rot	1800-tallet		Utedo
VEDSKYKKJA TIL LENSMANSTOVA	Rot	1800-tallet		Uthus-skjul
VEDASKYKKJA	Rot	1800-tallet		Uthus-skjul
DAMHUS	Rot	1800-tallet		Uthus-skjul
VETLAHUSET TIL JOHANSTOVA	Rot	1800-tallet		Hønsehus-fuglehus

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Skredhaugen				
SEKSESTOVA	Flyttet	1600-tallet		Bolig
BUSTADHUSET, IVARHUSET	Flyttet	1700-tallet, tredje kvartal	1750	Bolig
KVALNESSTOVA	Flyttet	1600-tallet		Bolig
KVALNESBUA	Flyttet	1600-tallet		Bolig
ASBJØRNSTOVA (NILSASTOVA)	Flyttet	1700-tallet		Røykstove og Eldhus
GLASBUA	Flyttet	1700-tallet		Bolig
STABBUR	Flyttet	1700-tallet		Bur-stabbur-loft
VELUREBUA	Flyttet	1700-tallet		Bur-stabbur-loft
MOSSTOVA/ELDHUSET	Flyttet	1600-tallet		Eldhus-bryggerhus
KVERNUS/VETLAHUS	Flyttet	1700-tallet		Kvernhus-mølle
LØE	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1943	Låve
Bu				
ANDERSSTOVA	Flyttet	1600-tallet eller eldre		Røykstue
FRESVIKSTOVA	Flyttet	1700-tallet		Røykstue
STABBUR	Flyttet	1600-tallet eller eldre		Bur-stabbur-loft
NYAHUSET	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1936	Bolig
BÅTHUSET	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1940	Naust-båthus
DUKKEHUS	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1936	Dukkestue-lekestue

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Mølstertunet				
ANFINN STOVE	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca. 1850	Bolig
BOTOLV STOVE	Rot	1800-tallet		Bolig
BOTOLV KÅRSTOVE	Rot	1800-tallet, første kvartal	ca. 1820	Bolig
ANFINN LOFT	Rot	1700-tallet		Bur-stabbur-loft
ANFINN BU	Rot	1800-tallet, andre kvartal	ca. 1840	Bur-stabbur-loft
BOTOLV LOFT	Rot	1700-tallet, første kvartal	1708	Bur-stabbur-loft
BOTOLV BU	Rot	1700-tallet, andre kvartal	1737	Bur-stabbur-loft
BOTOLV ELDHUS	Rot	1500-tallet, etterreformatorisk		Eldhus-bryggerhus
ANFINN ELDHUS	Rot	1700-tallet		Eldhus-bryggerhus
ANFINN FLOR	Rot	1800-tallet		Fjøs-stall
ANFINN RØYKHUS SMALFLOR	Rot	1800-tallet		Fjøs-stall
BOTOLV FLOR	Rot	1800-tallet, fjerde kvartal	1877	Fjøs-stall
ANFINN LØE	Rot	1700-tallet	ca. 1700	Låve
BOTOLV LØE	Rot	1600-tallet, fjerde kvartal	1680	Låve
BOTOLV HØYBROT SMALFLOR	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca. 1850	Låve
BOTOLV SMIE	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1865	Smie
ANFINN VEDHUS	Rot	1700-tallet		Uthus-skjul
BOTOLV VEDHUS	Rot	1800-tallet, fjerde kvartal		Uthus-skjul

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Nesheimtunet				
STOVA	Rot	1600-tallet		Bolig
LOFTET	Rot	1600-tallet		Bur-stabbur-loft
VEDHUSET	Rot	1600-tallet		Bur-stabbur-loft
LØE OG FLOR	Rot	1600-tallet		Driftsbygning
ELDHUS	Rot	1600-tallet		Eldhus-bryggerhus
STALL	Rot	1600-tallet		Fjøs-stall
SMALFLOREN	Rot	1600-tallet		Fjøs-stall
SMIE	Rot	1600-tallet		Smie
Oppheim gamle prestegård				
ELDHUS	Rot	1600-tallet		Eldhus-bryggerhus
RØYKSTOVE	Rot	1600-tallet		Bolig
STOVE	Rot	1800-tallet		Bolig
BU MEDL LOFT	Rot	1600-tallet		Bur-stabbur-loft
LØE MED FLOR	Rot	1700-tallet		Fjøs-stall
Museum Vest –				
Kystmuseet i Øygarden				
NAUST 1/STEINNAUSTET	Rot	1800-tallet		Naust - båthus
NAUST 2/ANDREAS-NAUSTET	Rot	1800-tallet		Naust - båthus

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
SALTEBUA	Rot	1800-tallet		Sjøhus
SAUEFJØS/BRØLLAHUSET	Rot	1700-tallet		Driftsbygning
SMIE	Kopi	2000-tallet	2016	Smie
NAKKJESTOVA	Rot	1800-tallet		Bolighus
KVERN	Rot	1700-tallet		Kvern
SAUFJØS PÅ BREIVIK	Rot	1800-tallet		Fjøs
TØRKEHUS	Rot	1800-tallet		Tørkehus
SJØBOD	Rot	1700-tallet		Sjøhus
STRANDBERG (LEMSTOVE)	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1937	Bolighus
GRINDABYGGET	Kopi	2000-tallet		Driftsbygning
NOTHENGJE HELLESØY	Rot	Ukjent		Sjøhus
Bjørn West Museet				
STØLSBU	Flyttet	1900-tallet, andre kvartal	1930	Bolig
Herdla Museum				
TYSKERBRASSE	Flyttet	1900-tallet, andre kvartal	1940-45	Bolig
Museumssenteret i Hordaland –				
Norsk Trikotasmuseum				
FABRIKKBYGG 1900	Rot	1900-tallet, første kvartal	1900	Produksjonslokale
FABRIKKBYGG 1910	Rot	1910-tallet, første kvartal	1910	Produksjonslokale

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
FABRIKKBYGG 1953	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1953	Produksjonslokale
FABRIKKBYGG 1913	Rot	1900-tallet, første kvartal	1913	Produksjonslokale
FABRIKKBYGG 1934 (NR.17 I KART)	Rot	1900-tallet, første kvartal	1934	Produksjonslokale
FABRIKKBYGG 1927	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1927	Produksjonslokale
FABRIKKBYGG 1934 (NR.10 I KART)	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1934	Produksjonslokale
FABRIKKBYGG 1932	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1932	Produksjonslokale
TRANSFORMATORKIOSK	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1960	Kraftstasjon
VAREMOTTAK 1959	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1959	Lagerbygning
STILLASSKUR	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	ca. 1950	Leskur
LAGERBYGG 1863	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1863 (kjeller)/1953	Lagerbygning
SMIE OG MEKNISK VERKSTED	Rot	1900-tallet, første kvartal	1918	Smie/Verksted
ARBEIDERVERNLAGER OG KLUBBKONTOR	Rot	1900-tallet, første kvartal	1918?	Kontor
BYGG FOR OLJETANK TIL DAMPKJEL	Rot	1900-tallet, første kvartal	1918?	Kjelehus
GARASJE	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1954	Garasje
DISPONENTBOLIG KVELDHEIM	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1866	Bolig
VASKERITILBYGG	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1953	Produksjonslokale
APRETURTILBYGG 1927 MOT SJØEN	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1927	Produksjonslokale
APRETURTILBYGG MOT VEIEN	Rot	1800-tallet, fjerde kvartal		Produksjonslokale
VARMELOFT	Rot	1900-tallet, første kvartal		Tørkehus
ARBEIDERBOLIG 1860	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1860	Bolig
SKOLEHUS 1878	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1878	Skole

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
BRYGGERHUS MED TOALETT	Rot	1800-tallet, tredje kvartal		Eldhus-bryggerhus
BODER TIL ARBEIDERBOLIG 1860	Rot	1900-tallet, første kvartal	1920	Uthus-skjul
LAGERBYGG 1954	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1954	Lagerbygning
ARBEIDERBOLIG - SKÅLDALSHUSET	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1860	Arbeiderbolig
UTHUS TIL ARBEIDERBOLIG 1860	Rot	1900-tallet, første kvartal	1920	Uthus-skjul
ARBEIDERBOLIG/LÆRERBOLIG	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1864	Bolig
RULLEBODEN	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1865	Tørkehus
GARNLAGER	Rot	1900-tallet, første kvartal		Lagerbygning
FYRHUS MED SKORSTEIN	Rot	1900-tallet, første kvartal	1903	Kjelehus
FJELLHALL	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1927	Lagerbygning
KJELLERMUR ETTER BAKERI/BUTIKK	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1865	Mur
ROTHOLSNESET BADEPlass	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1959	Park
TREKAIER	Rot	1900-tallet, første kvartal		Kai-brygge
TØRKESTATIV	Rot	1900-tallet, andre kvartal		Plass-gårdsrom
Havråtunet				
LARSALØA	Rot	1800-tallet		Låve
LITTELØA TIL LARSANE	Rot	1800-tallet		Låve
LARSAHUSET	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1835	Bolig
LARSAKVERNHUSET	Rot	1800-tallet		Kvernhus-mølle
LARSANAUSTET (I BLØMMASTØ)	Rot	1800-tallet (eller eldre)		Naust-båthus

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
LARSAUTLØA	Rot	1900-tallet		Låve
LARSAVÅRFLOREN	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal		Fjøs-stall
LARSASMALHUSET (GRUNNMUR)	Rot	1800-tallet (eller eldre)		Fjøs-stall
GULLEKSHUSET	Rot	1800-tallet, fjerde kvartal	1880-åra	Bolig, bosetning
GULLEKSBUA	Rot	Middelalder	1504	Uthus-skjul
GULLEKSLØA	Rot	1800-tallet		Driftsbygning
GULLEKSUTLØA	Rot	1800-tallet		Uthus-skjul
GULLEKSVÅRFLOREN	Rot	1700-tallet, tredjekvartal	1750-1800	Fjøs-stall
SKYKKJA ÅT GULLEKANE	Rot	1800-tallet		Uthus-skjul
SIMOKVERNHUSET (GULLEKANE EIER HALVE)	Rot	1800-tallet		Kvernhus-mølle
OLSANAUSTET	Rot	1800-tallet?		Naust-båthus
GULLEKSSMALHUSET	Rot	1800-tallet?		Fjøs-stall
TURKHUSET	Rot	1800-tallet?		Kjone (tørkehus)
SEMENSLØA	Rot	1800-tallet, fjerde kvartal	1881	Låve
SEMENSKVERNHUSET	Rot	1800-tallet?		Kvernhus-mølle
SEMENSUTLØA	Rot	1800-tallet?		Låve
SEMENSVÅRFLOREN	Rot	1800-tallet?		Fjøs-stall
SEMENSSMALHUSET	Rot	1800-tallet?		Fjøs-stall
TORPAHUSET PÅ BLOM	Rot	1900-tallet?		Bolig, bosetning
SKYKKJE VED TORPAHUSET PÅ BLOM	Rot	1900-tallet?		Uthus-skjul

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Osterøy Museum				
GJERSTAD LØE	Flyttet	1700-tallet, fjerde kvartal		Låve
GJERSTADHEIMEN	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1952	Hospital - sykehjem
SOLBJØRGSTOVA	Flyttet	1600-tallet		Bolig
HEIMVIKSTOVA	Flyttet	1500-tallet		Røykstue
ØVSTHUSSTOVA	Flyttet	1700-tallet		Bolig
MJEDLESMIA	Rot	1900-tallet, første kvartal	1919	Smie
GJERSTAD LÅSFABRIKK SMIE	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1880-åra	Smie
BARKHUSET	Rot	1800-tallet, andre kvartal		Produksjonslokale
GARVERIMUSEET	Rot	1900-tallet, første kvartal	1910	Produksjonslokale
KVERNHUSET PÅ VEVLE	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	1866?	Kvernhus-mølle
KVERNHUS, REVHEIM	Rot	ukjent		Kvernhus-mølle
REVHEIMSTOVA	Flyttet	1600-tallet		Bolig
LØO	Flyttet	1700-tallet, første kvartal	1707	Låve
ELDHUSET	Flyttet	1800-tallet, tredje kvartal	1853	Eldhus-bryggerhus
FJELLSKÅLNESLOFTET	Flyttet	1600-tallet		Bur-stabbur-loft
KLEIVELANDSTOVA	Flyttet	1700-tallet, fjerde kvartal		Bolig
KLEIVELANDSSKULEN + UTEDO	Flyttet	1900-tallet, første kvartal	1922	Skole
TRESKOVERKSTADEN I HOSANGER	Rot	1900-tallet, første kvartal	1909	Produksjonslokale
SMENILSSMIO	Flyttet	1900-tallet, førstekvartal		Smie
HUSMANNSSTOVA	Kopi	2000-tallet	2017	

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
GJEITREMSLOFTET (LAGRET)	Flyttet	1700-tallet		Sengebu/Loft
REVEGARD (LAGRET)	Flyttet	1900-tallet, tredje kvartal	ca. 1950	Driftsbygning (pelsoppdrett)
Vestnorsk Utvandringscenter				
EMIGRANTKYRKJA	Flyttet	1900-tallet, første kvartal	1908	Forsamlingslokale
RÅDHUS	Flyttet	1800-tallet, fjerde kvartal	1889	Rådhus
LÆRARBOLIG	Flyttet	1800-tallet, tredje kvartal	1860-tallet	Bolig
PIONERBOLIG	Flyttet	1800-tallet, tredje kvartal	1869	Bolig
LEGEKLINIKK	Flyttet	1900-tallet, første kvartal	1904	Kontor
SKULESTUE	Flyttet	1800-tallet, fjerde kvartal	1893	Skole
Lynghesenteret				
TORVHUS V.TVERR-GJERDET, OBJEKT 2	Rot	ukjent	ukjent	Lagerbygning
TORVHUS VEST I BLØDDALEN, OBJEKT 5	Rot	ukjent	ukjent	Lagerbygning
TORVHUS V.STIKRYSS, OBJEKT 7	Rot	ukjent	ukjent	Lagerbygning
TORVHUS PÅ TANGANE/V.KALVSUNDET, OBJEKT 9	Rot	ukjent	ukjent	Lagerbygning
TORVHUS ØST I BLØDDALEN, OBJEKT 11	Rot	ukjent	ukjent	Lagerbygning
TORVHUS V.SØRE NAUSTVIKA, OBJEKT 15	Rot	ukjent	ukjent	Lagerbygning
GARDFLOR V. BØGARDEN, OBJEKT 23	Rot	ukjent	ukjent	Fjøs
TORVHUS STORHAUGEN, OBJEKT 28	Rot	ukjent	ukjent	Lagerbygning
NOTHENGJE I UTLURVÅGEN, OBJEKT 30	Rot	ukjent	ukjent	Sjøhus
NAUST, UTLURVÅGEN, OBJEKT 32	Rot	ukjent	ukjent	Naust

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
LØE. FOSSELØA/WRIGGLESWORTH, OBJEKT 37	Rot	ukjent	ukjent	Låve og fjøs
VÅNINGSHUS OBJEKT 45	Rot	1900-tallet, første kvartal	1916	Bolig
LØE MED MOTTING, OBJEKT 46	Rot	1900-tallet, første kvartal	1900-1916	Låve og fjøs
Ådnatun				
ÅDNABU 1	Rot	1900-tallet, første kvartal	1933	Bolig
ÅDNABU 2/SKULESTOVE	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1938	Skole
ÅDNABU 3 (VISNINGS-BYGG)	Rot/moderne	1900-tallet	1953	Museum
ÅDNABU 4	Flyttet	1900-tallet	Usikker	Bolig
ÅDNABU 5 SEIMSHUSET	Flyttet	1900-tallet	Usikker	Bolig
ÅDNABU 6 SEIMSSETRA	Flyttet	1900-tallet	Usikker	Sel (seterbu)
ÅDNABU 7 UTEDO	Flyttet	1700-tallet	Usikker	Kvernhus (ombygd til utedo)
ÅDNABU 8 KVERNHUS	Kopi	1900-tallet	Usikker	Kvernhus
Norsk Vasskraft og Industristadmuseum –				
ODDA				
FOLGEFONNGT. 9	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Arbeiderbolig
BUEN FOLGEFONNGT. 9	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Uthus-skjul
FOLGEFONNGT. 11	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Arbeiderbolig
FOLGEFONNGT. 13	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Arbeiderbolig
FOLGEFONNGT. 13 UTHUS	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Uthus-skjul
ODDA VITENSENTER, SMELTEVERKSTOMTA BYGG 122	Rot	1900-tallet, første kvartal	1918	Administrativ bygning

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
SMIA, SMELTEVERKS-TOMTA BYGG 026	Rot	1900-tallet, første kvartal	1907	Smie
SKJEGGEDALSSTOVA	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	1817	Røykstue
Tyssedal kraftanlegg				
TYSSO 1 KRAFTSTASJON	Rot	1900-tallet, første kvartal	1906-08	Kraftstasjon
TYSSO 1 VERKSTADS-BYGGET	Rot	1900-tallet, første kvartal	1916	Verksted
LILLETOPP VAKTARBOLIG	Rot	1900-tallet, første kvartal	1914-16	Vokterbolig
LILLETOPP INNTAKSBYGG	Rot	1900-tallet, første kvartal	1918	Inntakshus
LILLETOPP VENTILHUS	Rot	1900-tallet, første kvartal	1925	Teknisk bygning
LILLETOPP SPILLEVERKS-HUS	Rot	1900-tallet, første kvartal	1912	Teknisk bygning
LILLETOPP NAUST	Rot	1900-tallet, første kvartal	1912	Naust-båthus
LILLETOPP LUKEHUS	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Lukehus
LILLETOPP SMIA	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Smie
LILLETOPP GAMMALT TAUBANEHUS	Rot	1900-tallet, første kvartal	1907	Taubane-linebane
LILLETOPP NYARE TAUBANEHUS	Rot	1900-tallet, tredje kvartal	1967	Taubane-linebane
LILLETOPP GAMMEL TRAFOKIOSK	Rot	1900-tallet, første kvartal	1912	Teknisk bygning
LILLETOPP LUKEHUS, SPYLETUNELL	Rot	1900-tallet, første kvartal	1914	Teknisk bygning
NAUSTBAKKEN 7	Rot	1900-tallet, første kvartal	1914	Administrativ bygning
NAUSTBAKKEN 3	Rot	1900-tallet, første kvartal	1906	Forretningsbygg

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
Sunnhordland Museum –				
Sunnhordlandstunet				
ÅDLANDSSTOVA	Flyttet	1400-tallet	usikker	Røykstue
STOLMASTOVA	Flyttet	1400-tallet	usikker	Røykstue
STABBURET	Flyttet	1800-tallet, første kvartal		Bur-stabbur-loft
RØYKSTOVA	Flyttet	ukjent		Røykstue
SKULEHUSET	Flyttet	1800-tallet, tredje kvartal	1861	Skole
SMIO	Flyttet	1800-tallet, første kvartal	ca. 1800	Smie
MEDHAMMAKRAMBUA	Flyttet	1800-tallet, andre kvartal	ca. 1850	Forretningsbygg
ELDHUSET	Flyttet	ujent		Eldhus-bryggerhus
FUTASTOVA	Flyttet	1600-tallet, tredje kvartal	1660	Bolig
KLOVEN/STRAND-SITJARSTOVE	Flyttet	1800-tallet, tredje kvartal	1851	Bolig
HATLANDSLØA	Flyttet	1800-tallet, tredje kvartal	1860åra	Låve
Sæbøtunet				
RØYKSTOVE OG GLASSTOVE	Rot	1700-tallet	usikker	Røykstue
FOLGELØA	Rot	1800-tallet	usikker	Låve
ELDHUSET	Rot	1700-tallet	usikker	Eldhus-bryggerhus
HISDALSHUSET	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Bolig
STABBURET	Rot	1700-tallet	usikker	Bur-stabbur-loft

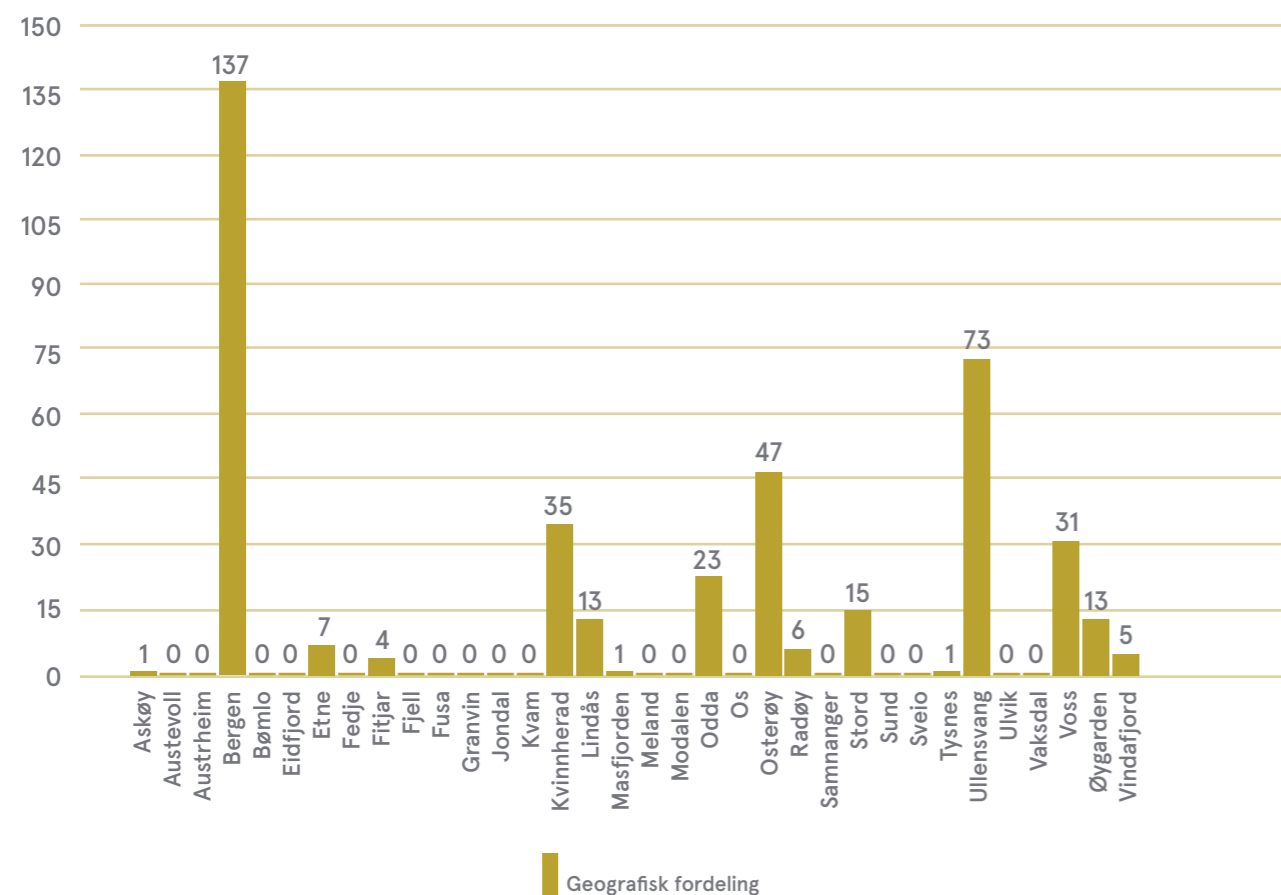
BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
FJOS OG MØKKASKUT	Rot	1800-tallet	usikker	Fjøs-stall
LØA	Rot	1800-tallet	usikker	Låve
Halsnøy Kloster				
HALSNØY KLOSTER SØRFLØYEN	Rot	Middelalder	1161-1536	Klosterruin
HALSNØY KLOSTERKIRKE	Rot	Middelalder	1161-1536	Kirkerruin
HALSNØY KLOSTER VESTFLØYEN	Rot	Høymiddelalder	1250-1350	Klosterruin
HALSNØY KLOSTER NORDFLØYEN	Rot	Høymiddelalder	1250-1350	Klosterruin
HALSNØY KLOSTER DEN RUNDE BRØNNEN	Rot	Middelalder	usikker	Klosterruin
HALSNØY KLOSTER KLOSTERANLEGGET	Rot	Middelalder	usikker	Klosterruin
HALSNØY KLOSTER FOGDERI-ARRESTEN	Rot	1500-tallet, etterreformatorisk	ca. 1590	Ruin (bygningsrest)
HALSNØY KLOSTER HOVEDBYGNING	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1840	Hovedbygning
Gruvene på Litlabø				
HEISTÅRN	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1928	Vinsjhus
MASKINHALL/HEISHUSET	Rot	1900-tallet, andre kvartal	1942	Maskinhus
SMIE	Rot	1900-tallet		Smie
ARBEIDERBOLIG	Rot	1900-tallet, første kvartal	1908	Arbeiderbolig
Nerheimstunet				
BUSTADSHUS	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca. 1850	Bolig
LØE NERHEIMSTUNET	Rot	1800-tallet, første kvartal	usikker	Låve
ELDHUS	Rot	1800-tallet	usikker	Eldhus-bryggerhus
VEASKUT	Rot	1800-tallet, andre kvartal	usikker	Uthus-skjul

BYGNING	OPPHAV	DATERING	SPES. DATERING	ART
STABBUR	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	usikker	Bur-stabbur-loft
Haugahuset				
HAUGAHUSET	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	Ca 1850	Bolig
Gjerdetunet				
RØYKSTOVE	Rot	1700-tallet, fjerde kvartal	1786	Røykstue
MÅLABUO	Flyttet	1500-tallet, fjerde kvartal	1588	Bur-stabbur-loft
LOFT	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca. 1860	Sengebu
Seløystova				
SELØYSTOVA	Flyttet	1500-tallet	Usikker	Røykstue
Årskog museum				
VÅNINGSHUS	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1841	Bolig
LØE - GRINDBYGD	Rot	1800-tallet, andre kvartal	1841	Låve
STABBUR	Flyttet	1700-tallet, andre kvartal	1747	Bur-stabbur-loft
NAUST	Rot	1800-tallet	usikker	Naust
Nistovetunet				
STOVA	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca. 1850	Røykstue/Lemstue
STABBURET	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca. 1850	Bur-stabbur-loft
ELDHUS	Rot	1800-tallet, tredje kvartal	ca. 1850	Eldhus-bryggerhus

2.5. Geografisk fordeling av museumsbygninger i Hordaland

Dersom man fordeler bygninger forvaltet av Baroniet, Bymuseet i Bergen, Hardanger og Voss Museum, Museum Vest, Museumssenteret i Hordaland, Norsk Vasskraft og Industristadmuseum, og Sunnhordland Museum på kommuner i Hordaland, så kan en vise geografisk fordeling av bygningene i følgende diagram:

Geografisk fordeling

Bergen kommune har flest bygninger forvaltet av museene. Der ligger 137 kulturhistoriske bygninger forvaltet av Bymuseet i Bergen, men det finnes også bygninger forvaltet av Museumssenteret i Hordaland (gjennom Norsk Trikotasjemuseum i Salhus og Ådnatun i Indre Arna) i Bergen kommune. Museum Vest bruker for øvrig om lag 10-12 kulturhistoriske bygninger innenfor Bergen kommune til formidling eller administrasjon gjennom Schøtstuene/Hanseatisk Museum, Norges Fiskerimuseum og Gamlehaugen, men disse forvaltes også av Bergen kommune og Statsbygg (Gamlehaugen).

Etter Bergen kommune er det Ullensvang kommune som har flest kulturhistoriske museumsbygninger. Det som trekker opp antallet bygninger her er kulturmiljøfredningen av Agatunet, og friluftstunene på Utne, Skredhaugen og Bu. Til sammen utgjør de 73 bygninger lokalisert i Ullensvang forvaltet av Hardanger og Voss Museum. Dernest er det Osterøy som i likhet med Ullensvang har en

kulturmiljøfredning, men da på Havråtunet som også består av et stort antall enkeltbygninger. Også Osterøy har et gammelt friluftstun med rundt 20 enkeltbygninger knyttet til Osterøy Museum. Også Voss og Kvinnherad har relativt mange bygninger.

Den geografiske fordelingen sier noe om hvilken rolle museene spiller i bygningsvernet i fylket. Som vi ser er det et begrenset antall kulturhistoriske museumsbygg i flertallet av kommunene i fylket, noe som følger av at det ikke finnes museer i hver enkelt kommune i Hordaland. Men dette betyr jo ikke at museene ikke spiller en rolle i bygningsvernet, i og med at det finnes bygningsvernkonsulenter ansatt i museene som skal betjene både de kommunene det finnes museumsbygninger i og der det ikke finnes slike bygninger i.

Det er kommuner særlig i Nordhordland, Sunnhordland og i Hardanger det er få eller ingen kulturhistoriske museumsbygninger, men som har bygningsvernkonsulenter plassert ved henholdsvis Museumssenteret i Hordaland, Sunnhordland Museum og Hardanger og Voss Museum. Det betyr imidlertid at bygningsvernet som utøves fra museenes side i disse kommunene, ikke har så mye med vern og formidling av egne bygninger å gjøre, men heller med rådgivning knyttet til planarbeid eller privateide hus i kommunene.

Den geografiske fordelingen er basert på fordeling av enkelte kulturminner, og sier ingenting om enkeltminne er knyttet til større omkringliggende kulturmiljøer eller ikke. Innenfor kulturminnevernet er det vanlig å skille mellom kulturminner og kulturmiljøer. Mens en med kulturminner mener alle spor etter menneskers liv og virke, menes det med kulturmiljø områder det enkelte kulturminner inngår i større helheter eller sammenhenger. I dagens vernepraksis vil en som regel også tilskrive kulturminner i et helhetlig kulturmiljø større verneverdi enn løsrevne enkeltminner.

Rent antallsmessig/statistisk innebærer kulturmiljøer at en må være oppmerksom på at det på ett sted kan være tett med bygninger som regnes som enkeltminner, slik at hvis det finnes et kulturmiljø i en kommune så vil det alene kunne trekke opp antallet kulturminner i kommunen. Hadde man talt kulturmiljøer som ett kulturminne, ville den geografiske fordelingen av museumsbygninger sett annerledes ut.

Ser en på hvilke større kulturmiljøer som forvaltes av museene i Hordaland, så befinner de seg i 6 kommuner; og det er Baroniet i Kvinnherad der de aller fleste av bygningene knyttet til museet også befinner seg, Agatunet i Ullensvang og Havråtunet på Osterøy er allerede nevnt. Så har vi kulturmiljøet rundt Salhus Tricotagefabrik i Bergen, Mølstertunet på Voss, St. Jørgens Hospital/Lepramuseet i Bergen, Kraftanlegget i Tyssedal, Halsnøy Kloster i Kvinnherad under Sunnhordland Museum. I tillegg finnes en rekke mindre kulturmiljøer som Damsgård Hovedgård og Alvøen i Bergen, Sæbøtunet i Etne og Nesheimtunet på Voss.

Men avgrenset til større autentiske kulturmiljøer er det 8 slike miljøer i Hordalandsmusenes forvaltning; 2 i Bergen, 2 i Kvinnherad, 1 i Ullensvang, 1 på Osterøy, 1 på Voss og 1 i Odda. Disse 8 større autentiske kulturmiljøene utgjør samlet 157 enkeltminner, altså om lag 40 % av de i alt 411 enkeltminner som forvaltes av museene i Hordaland, fordelt på 6 kommuner.

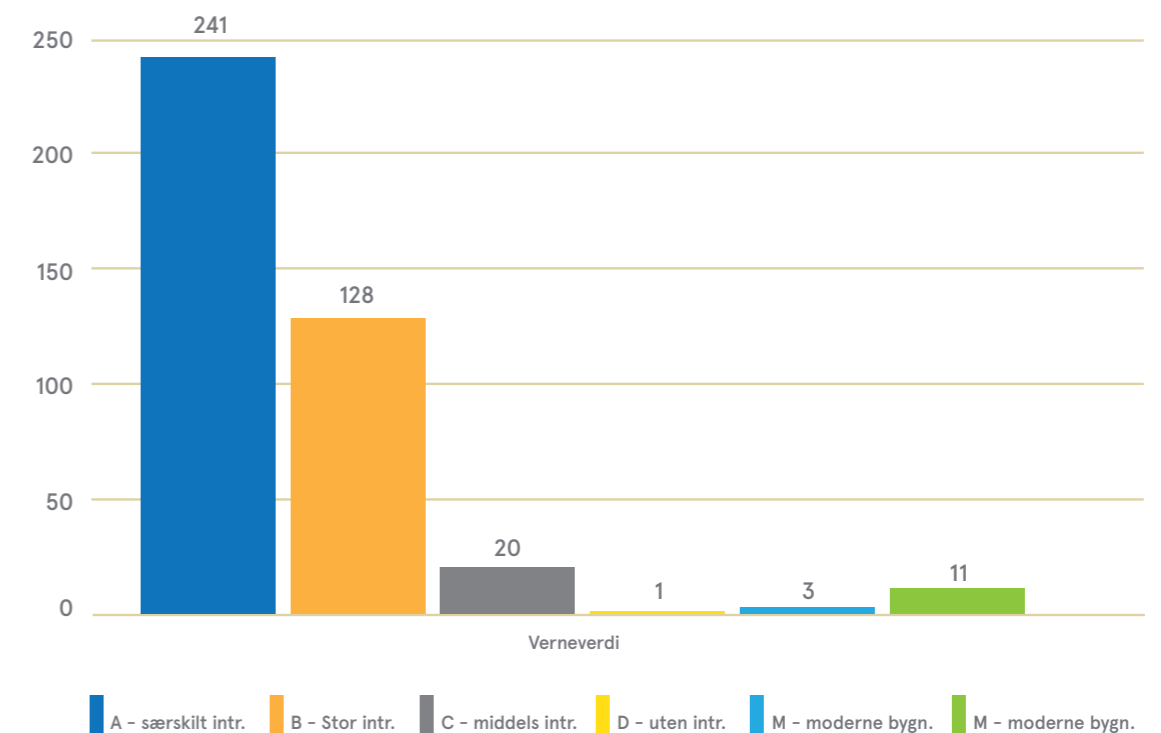
Nye og gamle bygningsdeler. Fra istandsetting av husmannsplassen Skarebakken ved Hardanger Folkemuseum, Utne, en del av det konsoliderte museet Hardanger og Voss museum.

2.6. Oppfatninger av kulturhistorisk verdi

Utgangspunktet for at museene samler på eller verner om bygninger, er at det knyttes kulturhistoriske verdier til bygningene. Man bevarer bygningene for å ta vare på verdifulle egenskaper bygningene representerer. Slike verdier kan være at bygningen kan knyttes til viktige historiske utviklingstrekk eller hendelser, har en funksjon som en kilde til historiske opplysninger, at den har en arkitektonisk eller kunstnerisk verdi, eller danner et viktig symbol og inngår som vesentlig for opplevelsen av et sted eller miljø. Ved innsamling av opplysninger om bygningenes kulturhistoriske verdier, har en ikke bedt om noen utførlig begrunnelse for slike verdier, men bedt museene om å krysse av for graden av kulturhistorisk verdi de mener kan knyttes til de enkelte bygninger. Med andre ord kan vi si noe om hvilken verdi museene tilskriver bygningene, men ikke så mye om hvordan vurderingene er begrunnet.

I svarmulighetene har en lagt opp til en gradering av verneverdi fra A – D, der A er bygninger av særskilt interesse, B er bygninger av stor interesse, C er bygninger av middels interesse og D er bygninger uten kulturhistorisk verdi (altså verneverdi). I tillegg har en operert med en mulighet for å krysse av for om bygningen er en moderne bygning (M) og for om bygningen er en kopi (K). Dersom en har brukt M og K blir bygningene unntatt graderingen av verneverdi. Det er krysset av for 404 bygninger, og den viser at museene gjennomgående vurderer sine bygninger som av særskilt eller stor kulturhistorisk verdi.

Oppfatninger av bygningenes kulturhistorisk verdi

En svakhet ved disse dataene er for det først at de ikke er begrunnet nærmere, de har bare vært en avkrysningsmulighet i skjemaet som museene har krysset av i. Selv om forskjellen mellom verdiene er forklart, er det usikkert hvordan skillene mellom særskilt, stor og middels interesse har blitt praktisert og oppfattet. For det andre er ikke respondentene bedt om å foreta noen analytisk gjennomgang av *forskjellige* kulturhistoriske verdier (historisk, kilde, kunstnerisk, symbolsk, opplevelsesmessig) som kan knyttes til enkeltbygningene, og det er ikke foretatt noen vekting av forholdet mellom bygninger sett i lys av hele bygningssamlingen ved museet.

Det er kanskje ikke så rart at museene tilskriver sine bygninger stor eller særskilt kulturhistorisk verdi, siden grunnlaget for innlemmelse av bygningen i museumssamlingen i prinsippet skal være erkjente kulturhistoriske verdier ved bygningen. Spørsmålet er likevel om ikke en mer metodisk gjennomgang av kulturhistorisk verdi i forbindelse med prioriteringer slik Kulturrådet anbefaler, ville føre til et mer kritisk blikk på bygningssamlingen. Her kan det være interessant å notere seg at Ryfylkemuseet som er en av de få større museene som har foretatt mer systematiske gjennomganger kommer ut med en langt jevnere fordeling i vurderingen av bygningers verneverdi. Der Hordalandsmuseene fordeler seg slik (her er kopier og moderne bygg unntatt); A – 61%, B – 32,5 %, C – 5 % og D – 0,25 %, så er fordelingen for Ryfylkemuseet slik; A – 30,5 %, B – 44 %, C – 12 %, og D 13,5 %. Dette kan selvsagt være tilfeldig, men forskjellen i bruken av ytterverdiene A og D er likevel påfallende.

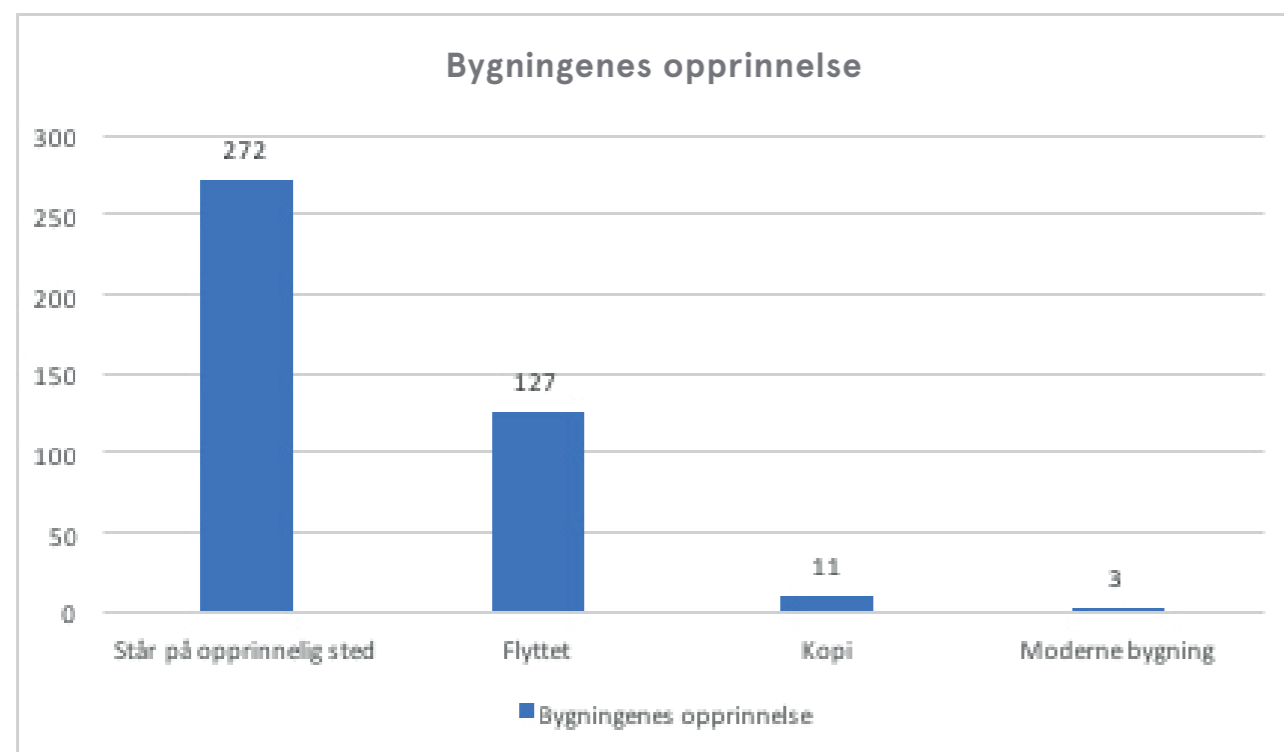
En grundigere vurdering av museumsbygningenes samlede kulturhistoriske verdi, er imidlertid ut fra dagens dokumentasjons- og kunnskapsituasjon umulig. Bortsett fra det faktum at bygningene inngår i museumssamlinger i seg selv signaliserer at bygningen av kulturhistorisk interesse, finnes det ingen kartlegging av bygningenes verneverdi der denne verdien begrunnes mer substansielt. Denne mangelen

kommer i tillegg til det som er nevnt lenger frem om liten oversikt over bruk av kulturhistoriske bygninger, men henger åpenbart sammen med hverandre.

Samtidig har bygningssamlingenes betydning og verdi i mange av museene blitt behandlet i andre slags publikasjoner og dokumenter, som årbøker eller presentasjoner av museene. Likevel vil en anbefaling som utdypes i avsnitt 4.4 være at museene foretar mer systematiske og uttrykkelige vurderinger av verneverdi, samt prioritering av rekkefølge i vedlikeholdsarbeidet ut fra den samlede bygningsmassens kulturhistoriske verdi og relevans for museets tematiske ansvarsområde.

2.7. Samlingshistorie og bygningenes opprinnelse

Det denne kartleggingen sier om kulturhistorisk verdi ligger først og fremst i dokumentasjonen av hvorvidt bygningene står på rot eller er flyttet. Som regel vil bygningens opprinnelighet enten i lokalitet/plassering, eller ved graden av originale bygningsdeler, være et vesentlig element i vurderingen av bygningenes kulturhistoriske verdi. Kartleggingen viser videre at det er en stor andel av bygningene i museenes samlinger som står på opprinnelig sted. Mer enn 2/3 deler av bygningene totalt står på opprinnelig sted. Den store andelen av bygninger på rot kan til en viss grad karakteriseres som overraskende, sett i lys av tradisjoner for innsamling av bygninger som har preget museumsvesenet de om lag siste 100 år, som i stor grad har foregått gjennom flytting av bygninger inn på museer.

Et viktig museumshistorisk poeng i denne sammenheng er at den museumstypen som først og fremst har drevet med bygningsinnsamling gjennom å flytte på bygninger fra opprinnelig sted til konstruerte museumstun eller friluftsmuseer, er folkemuseene. Etter etableringen av Norsk Folkemuseum i 1894 ble det etablert et mønster for museumsvirksomhet som fikk stor gjennomslagskraft i hele Norge, et mønster som har blitt karakterisert som «folkemuseumsparadigmet».⁸

Et slikt folkemuseumsparadigme finner vi igjen i flere av museene i Hordaland, og flere av de større bygningssamlingene som finnes i museene i dag er en arv fra folkemuseer dannet på 1910- og 20-, og 30-tallet. Dette gjelder Osterøy Museum, Voss Folkemuseum (Mølstertunet), Hardanger Folkemuseum, Skredhaugen, Sunnhordlandstunet (under Sunnhordland Museum, og Gamle Bergen og Hordamuseet (Bymuseet i Bergen).

Disse gamle folkemuseumspregete museene har bygningssamlinger der nesten samtlige bygninger er flyttet fra opprinnelig sted og satt opp igjen på et museumstun. Nesten samtlige av de 127 bygningene som er flyttet, befinner seg ved museene nevnt over. Siden folkemuseumsparadigmet representerte en museumsform som la stor vekt på bygningssamlinger, og er en museumsform som opp mot moderne tid har mistet noe av sitt opprinnelige idégrunnlag ved at flytting av bygninger i langt mindre grad ansees som en ønskelig praksis i dagens museumspraksis, er det interessant å merke seg at det i Hordalandsmuseene er langt flere bygninger som står på rot enn som er flyttet.

Et mer overordnet spørsmål knyttet til prioriteringer og relevans er dessuten hvordan en i dagens museumslandskap skal forholde seg til arven etter det såkalte «folkemuseumsparadigmet». Dette ble fra omkring 1900 den dominerende museumsform i Norge, og har flere arvtakere i dagens museumslandskap i Hordaland. Osterøy Museum, Voss Folkemuseum (Mølstertunet), Hardanger Folkemuseum, Skredhaugen, Sunnhordlandstunet (under Sunnhordland Museum, og Gamle Bergen og Hordamuseet (Bymuseet i Bergen), er slike museer.

Et særtrekk ved måten en har samlet i folkemuseene i Norge, er at bygninger ble et eget samleobjekt, uavhengig av gjenstander.⁹ Det går et skille mellom bygningsrettede og gjenstandsrettede museer i museumshistorien, som vi finner igjen i dag i form av de enkeltmuseer/anlegg som finnes under de konsoliderte museene. For folkemuseene i sin tradisjonelle form var gamle bygninger per definisjon relevant. Men om bygninger er relevant på samme måte i dag og om hvilken posisjon bygninger har som samlingsobjekt i dagens museer i Hordaland, uavhengig om det er folkemuseer eller andre typer museer, vet en lite om og en start på mer kunnskap om dette kan altså være lokale prioriteringsgjennomganger i hvert enkelt museum slik kulturrådet anbefaler.

I planleggingen av den fremtidige rollen bygningsvernet skal ha i museene i Hordaland bør imidlertid forvaltningen tenke nøye gjennom hvilken rolle arven etter folkemuseumsparadigmet skal spille i dag, og hvordan bygningsvernet skal innpasses i en fremtidig museumsstruktur i fylket/regionen.

I den forbindelse kan det være relevant å vite at de fleste av de 272 bygningene som står på opprinnelig sted er knyttet til de autentiske kulturmiljøene nevnt over, og sin er innlemmet i museer i nyere tid. Agatunet, Baroniet, Havråtunet, Salhus Tricotagefabrik, Damsgård, Alvøen og Tyssedal kraftverk har alle blitt museer etter 1980. Lepramuseet ble dannet i 1970 og Halsnøy kloster ble en del av Sunnhordland Museum i 1959.

Det vil si at bygningssamlingene som i dag befinner seg ved museene i Hordaland, er uttrykk for to ulike verneoppfatninger. Den første av folkemuseumsparadigmet og bygningsvern som en måte å redde hus ved å flytte de på museum, det andre av et nyere kulturminnevernssyn der autentisitet i stor grad knyttes til bevaring av bygninger på opprinnelig sted.

Vel å merke utelukker ikke flyttede bygninger autentisitet etter dagens museumsstandarder, men det er klart at en i dagens vernepraksis legger langt større vekt på at bygningene befinner seg på opprinnelig sted. Kulturrådets anbefalinger om å gjøre minst mulig inngrep i bygningene er begrunnet i at det er bygningenes opprinnelige tilstand som er det vesentlige ved deres kulturhistoriske verdi.

⁸ Ågotnes, Hans-Jakob, Lokalmuseet i det sosiale landskapet. I: Torunn Selberg og Nils Gilje (red.), Kulturelle landskap. Sted, fortelling og materiell kultur (Bergen: Fagbokforlaget, 2007). Og Hegaard, Tonte, Romatikk og fortidsvern (Oslo: Universitetsforlaget, 1984), 246 ff.

⁹ Ibid, s. 247

Minst mulig inngrep gjelder både selve bygningens materialer og bygningsdeler, men også dens opprinnelige plassering og lokalitet.¹⁰ Flytting kan være en løsning og i mange tilfeller det som har reddet en bygning, men en løsning man ifølge Kulturrådet skal være varsom med siden den fører til tap av bygningens kildeverdi og miljøverdi.

Betegnelsen «bygningssamling» kan i dette lyset være noe misvisende, siden det altså ikke er snakk om løse kulturminner, men faste kulturminner på opprinnelig sted. Majoriteten av bygninger i Hordalandsmuseenes samlinger er ikke «innsamlet» som løse gjenstander, men vernet på stedet.

Bygningssamlinger omfatter i realiteten både flyttede bygninger og bygninger på opprinnelig sted. Den store andelen bygninger på opprinnelig sted betyr imidlertid at en må se på museene i fylket både som aktører i bygningsvern og innenfor kulturminnevernet i strengere forstand, der en i all hovedsak arbeider for bevaring av bygninger på opprinnelig sted.

Dessuten betyr den store andelen bygninger på opprinnelig sted at de fleste bygninger i museenes bygningssamlinger har kommet til ut fra en tidsmessig museumspraksis på bygningsområdet. En nøyere vurdering av bygningenes autenticitet ville kreve mer grundigere undersøkelser av forholdet mellom opprinnelige materialer og bygningsdeler, og endringer gjort i restaurerings- og istandsettingsøyemed. Det ville også kreve en mer konkret gjennomgang av kulturmiljøene de enkelte bygningene ligger i, men den store andelen av bygninger på opprinnelig sted tyder på at museene i Hordaland har bygningssamlinger med stor grad av autenticitet.

Futastova fra 1660 ligger i dag på Sunnhordlandstunet, ett av Sunnhordland Museums anlegg. Sunnhordlandstunet er typisk for folkemuseumspadigmet som preget norsk museumsvesen i mellomkrigstiden. Sunnhordland Folkemuseum ble stiftet i 1913, fra 1928 ble tunet tatt i bruk til å gjenreise bygninger. Futastova ble flyttet fra Sørhuglo i 1944 og gjenreist på tunet i 1946. Det finnes en rekke andre slike friluftsmuseer i Hordaland, som i dag inngår i ulike konsoliderte museer.

2.8. Vernestatus for museumsbygningene

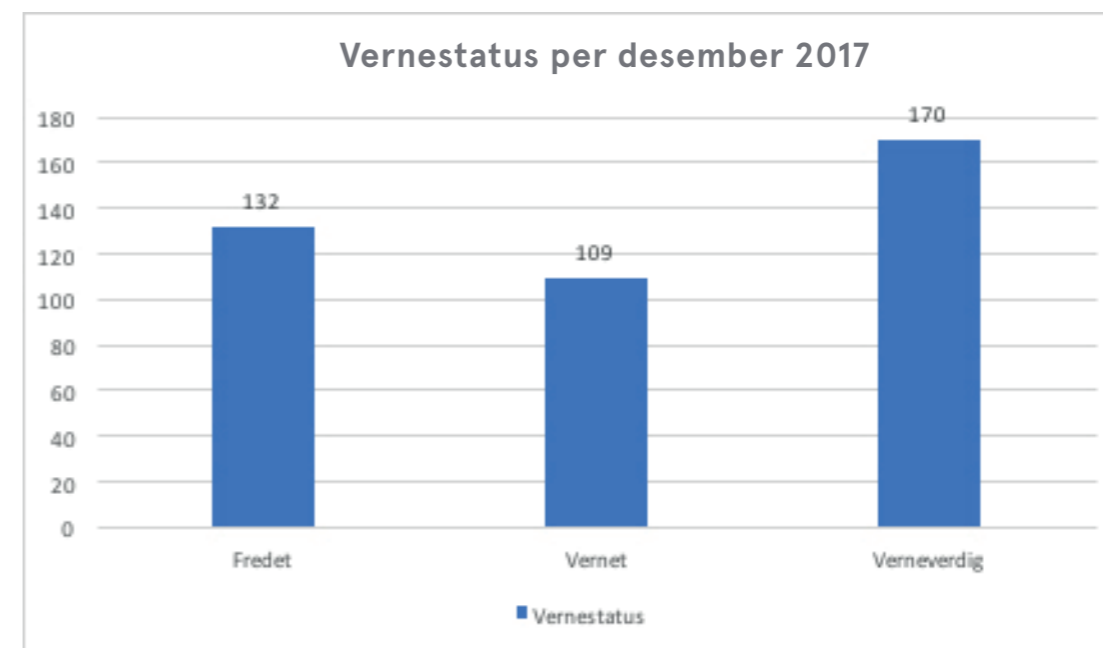
Kartleggingen av museumsbygningene har også samlet inn opplysninger om formell vernestatus, for å gi et bilde at hvilke forvaltningsmessige rammer bygningsforvaltningen i museene opererer innenfor. Vernestatus for museumsbygningene i fylket er delt inn i tre hovedkategorier, det skilles mellom fredete, vernede og verneverdige bygninger. Dette er tre begreper som ofte brukes om hverandre, men innenfor museums- og kulturminnefaglige sammenhenger skilles det mellom dem ut fra graden av vernets formalisering og styrke.

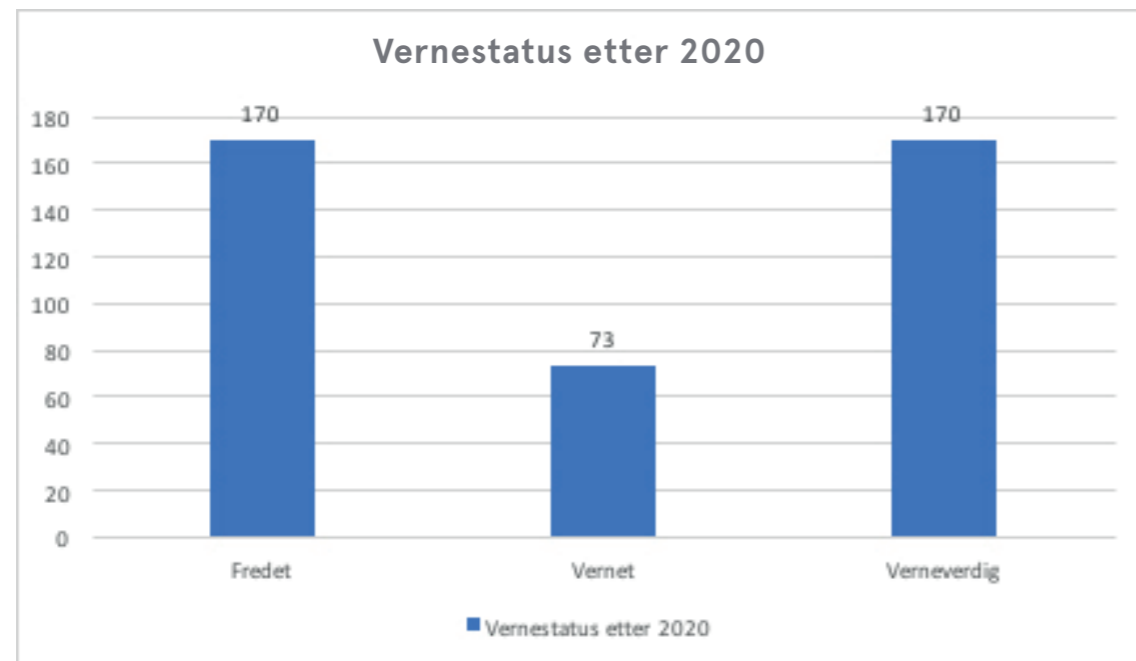
Gjennomgangen viser at museumsbygningene i Hordaland fordeler seg nokså likt på de tre kategoriene, men med verneverdige bygninger uten formelt vern som den mest tallrike gruppen med 170 enkeltbygninger. Forholdet mellom fredede, vernede og verneverdige vil endre seg etter 2020 da bygningene ved Norsk Trikotasjemuseum vil bli fredet. Det blir da færre som blir vernet (etter Plan- og bygningsloven) og flere som ble fredet (etter kulturminneloven).

Den sterkeste formen for vern er fredning. Bygninger blir da vernet med hjemmel i kulturminneloven, og endringer av bygningene utover ordinært vedlikehold må godkjennes av myndighetene.

Derneft kommer vernede bygninger, som kan være vernet gjennom lov eller andre virkemidler. Kulturminner kan da være vernet etter plan- og bygningsloven, kirkeoven eller naturmangfoldsloven, eller de kan falle inn under statlige verneplaner, listeføring eller tilskuddsordninger.

For det tredje snakker man om verneverdige kulturminner. Dette er kulturminner som er identifisert som verneverdige, men som ikke har formelt vern gjennom lovverk eller offentlig planverk.

Forskjellene i museumsbygningenes vernestatus har en praktisk betydning for bygningsforvaltningen i museene ved at den må forholde seg til både statlige, fylkeskommunale og kommunale myndigheter. Dette gjelder Bymuseet i Bergen, Hardanger og Voss Museum, Museumssenteret i Hordaland, Norsk Vasskraft- og Industriadmuseum og Sunnhordland Museum. Vernestatus avgjør slik dels styrken i vernet av bygningene, men også hvilke(t) forvaltningssystem bygningene inngår i, med tanke på søknader, finansiering, rapporteringskrav, og retningslinjer for istandsetting og vedlikehold. Generelt krever høyere formell vernestatus mer forvaltningsarbeid fra museenes side, men gir også tilgang til flere finansieringsordninger og spisskompetanse.

De fredede museumsbygningene kan dessuten både være automatisk fredede, forskriftsfredede, og vedtaksfredede. Museumsbygninger som hører til helhetlige kulturmiljøer blir etter gjeldende praksis forskriftsfredet, som betyr at fredningen har kommet i stand etter en forenklet prosedyre sammenliknet med vedtaksfredede enkeltbygninger. Forskriftsfredning er gjort på Havråetunet, som også er den første kulturmiljøfredningen her til lands, på Baroniet i Rosendal unntatt de tre største bygningene som allerede ble vedtaksfredet på 1920-tallet. Tyssedal kraftverk også betraktes som et helhetlig kulturmiljø, men ble vedtaksfredet i år 2000, før praksis med forskriftsfredninger av kulturmiljøer ble tatt i bruk samme år.

Fredningene av Agatunet og Mølstertunet ble gjort i henholdsvis 1938 og 1920, altså lenge før forskriftsfredning av kulturmiljøer ble innført som fredningstype i år 2000. Fredningen av Mølstertunet i 1920 er en av de første anvendelser av Lov om bygningsfrednings som kom samme år og som var den første lovreguleringen innenfor bygningsvernet. Ellers finnes noen få automatisk fredete bygninger i museenes forvaltning, én under Hardanger og Voss Museum, 8 under Sunnhordland Museum. Dette er bygninger som er fra før 1537, og gjelder Lensmannstova fra om lag 1220-1230 på Agatunet, og 7 middelalderbygninger knyttet til klosterruinene etter Halsnøy Kloster, og Ådlandsstova fra (sannsynligvis) 1400-tallet på Sunnhordlandstunet. Disse 10 bygningene er også de aller eldste museumsbygningene i Hordaland.

Når det gjelder den tallmessig største gruppen, er det verneverdige bygninger uten noe formelt vern. At de ikke har noe formelt vern betyr imidlertid ikke at de i realiteten har et svakt vern, siden det at

en bygning er på museum i seg selv (i prinsippet) innebærer et vern. I denne forstand kan en regne museum som en form for vern, men som er uformelt ved at det ikke er noen juridisk bindende form for vern eller (nødvendigvis) noen offentlig listeføring.

Hvor godt vern bygninger i denne kategorien har i praksis, vil variere etter hvordan museene prioriterer bygningen og etter hva de økonomiske rammene tillater av istandsetting og vedlikehold. Kartleggingen viser at det finnes noen bygninger som forvaltes av museene som er i kritisk dårlig forfatning (tilstandsgrad 3, se avsnitt 3.1), men de utgjør ikke mer enn i snitt om lag 14 % av 336 bygninger (i fem av de konsoliderte museene det foreligger vurderinger av tilstandsgrad).

Med tanke på hvordan bygninger tilskrives kulturhistorisk verdi er det forskjeller på de tre kategoriene. De kulturhistoriske verdiene som tilskrives en bygning gjennom musealisering vil ofte springe ut av lokale minner, kunnskap og interesser. Kulturhistoriske verdier som tilskrives gjennom en fredningsprosess vil derimot springe ut av hensyn til representativitet eller sjeldenhet i et nasjonalt perspektiv.¹¹ Ser man på *relevansvurderinger*, altså ikke om bygningen har en kulturhistorisk verdi eller ikke, men om den er relevant for et konkret museums mål, så er også dette en vurdering som må legge vekt på spesifikke lokale forhold. Et bestemt konsolidert museum eller museum i det konsoliderte museet, må se relevans ut fra dette spesifikke museets formål, faglige mål og planer, og samfunnsoppdrag.

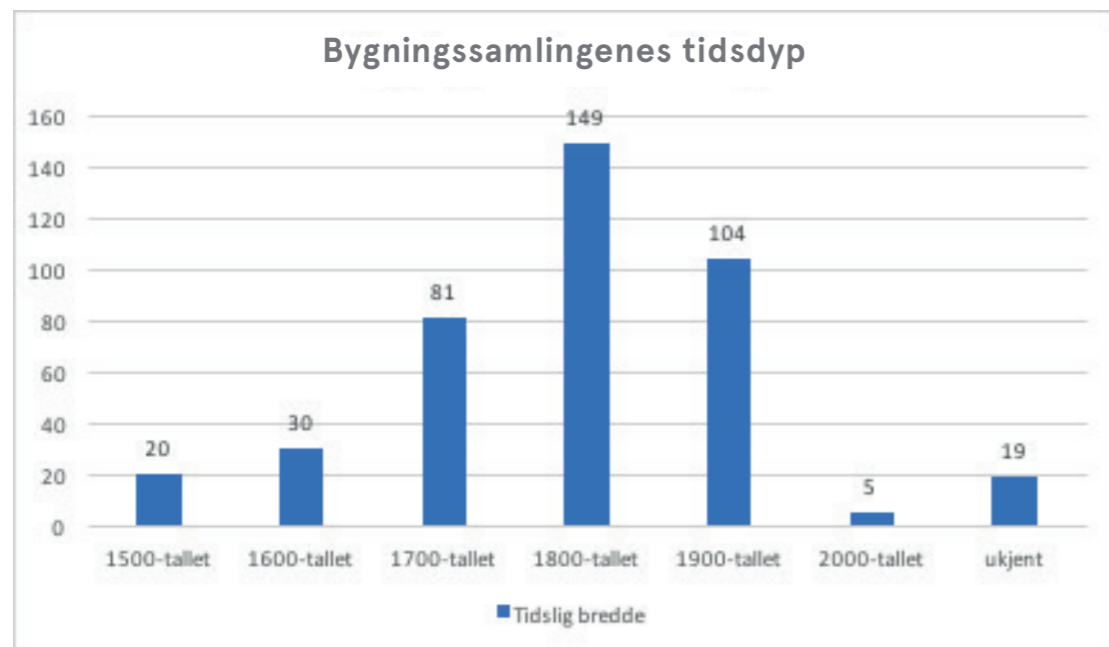
2.9.1. Bygningenes alder

Opplysningene som er samlet inn her er ment som en indikasjon på hvilke aldersverdier og historiske verdier en kan forvente å finne i museumsbygningene i Hordaland. Hvilke historiske perioder dekker bygningsamlingene og hvilket tidsdyp kan en finne i bygningene? I dette og neste punkt – om tematisk representasjon – har en benyttet samme fremgangsmåte som Riksantikvaren i sin fredningsgjennomgang.¹² Det er trukket ut dateringsopplysninger for hver enkelt bygning og de er fordelt på århundrer for slik å gi et bilde av aldersfordeling. Men her er det altså ikke bare snakk om fredede bygninger, men om alle tre typer vern som er nevnt over. Dateringene som ligger til grunn her, er bygningenes opprinnelsesår.

Under søylen 1500-tallet i diagrammet, er det bygninger som er fra 1537 eller eldre, de andre dekker hele hundreår. Et forbehold her er imidlertid at mange av bygningene er ombygde flere ganger, slik at det kan være enkelte bygningsdeler i husene som er eldre enn husets oppføringstidspunkt. Ofte vil en eldre bygning være en serie av påbygninger og ombygninger, som i seg selv kan gi viktig historisk kunnskap. De eldste dateringene er likevel brukt som holdepunkt, siden de tross alt forteller noe om bygningssamlingenes tidsdyp og aldersspredning.

Majoriteten av bygninger i museene i Hordaland er fra 1800-tallet, i alt 149 bygninger. Dernest kommer bygninger fra 1700-tallet og 1900-tallet, henholdsvis 81 og 104 bygninger. Det er en bratt nedgang fra 1700-tallet til 1600-tallet, slik at bygninger eldre enn 1700-tallet er sjeldne, det er 30 bygninger fra 1600-tallet og bare 20 som er fra 1500-tallet eller eldre.

Sjeldenheten av museumsbygninger eldre enn 300 år i Hordaland, samsvarer godt med funnene i Riksantikvarens fredningsgjennomgang i Hordaland; også der er det en markant nedgang i antall bygninger fra 1700- til 1600-tallet. Fordelingen på fredete bygg er 32 (1600-tallet), 176 (1700-tallet), 226 (1800-tallet), 181 (1900-tallet), 0 (2000-tallet).

En lik fordeling av bygninger på århundrer kan naturligvis ikke forventes, siden antallet bygninger særlig eldre enn 300 år er begrenset. Bygninger fra før 1700 er rett og slett sjeldne og dette er det ikke mulig å gjøre noe med. Som generelt prinsipp kan for så vidt et prinsipp om at alle historiske perioder bør være representert gi mening også i en gjennomgang av museumsbygninger i Hordaland, men en må også være klar over at vi i denne sammenheng snakker om 7 ulike konsoliderte museer og enda flere enkeltmuseer som i utgangspunktet ikke er koordinert mtp. bygningssamlinger.

Utgangspunktet for bygningssamlingene i museene har ikke vært historisk og geografisk representativitet på nasjonalt eller regionalt nivå, men om bygningene har hatt tematisk relevans eller en spesifikk kulturhistorisk verdi ut fra museenes faglige interesser. Spørsmål om under- eller overrepresentasjon i tid, geografi og tematikk, må derfor sees i lys av både forskjeller og likheter mellom kulturminnevern og museum. Kulturminnevernet arbeider mer ut fra en geografisk logikk, mens museene som regel arbeider ut fra en tematisk logikk, i forbindelse med spørsmål om vern og bevaring.

At det er flest bygninger fra 1800-tallet i Hordalandsmusenes bygningssamlinger, er altså ikke nødvendigvis et problem og må sees i sammenheng med den tematiske orienteringen i museumslandskapet i fylket. Forklaringen på at flertallet av bygninger er fra 1800-tallet, er knyttet til museenes orientering mot jordbrukssamfunnets historie. Som antydning over så er dette en arv fra folkemuseumstypen og det såkalte «folkemuseumsparadigmet».

Denne museumstypen var ikke bare mer bygningsrettet enn gjenstandsrettet, den var også i praksis mer opptatt av gammel bondekultur og byggeskikk på landet, enn bykultur og byggeskikk i byene. Og den bondekulturen som ble samlet inn i form av bygninger, var i svært mange tilfeller bygninger fra (den gang) nær fortids bondekultur – altså 1800-tallet.

Ellers er det grunn til å merke seg at mange av dateringene er upresise dateringer, og at det er om lag 20 bygninger der oppføringstidspunktet regnes som ukjent. Et minimumsarbeid bør her gjøres for å få alle bygninger registrert med i alle fall en anslagsvis (typologisk) datering. En god del av disse bygningene er tørrmurte bygninger i stein, slik at en ikke kan bruke dendrokronologiske metoder for å fastslå alder på disse.

Historisk foto fra Lagmannsstova på Agatunet. Lagmannsstova er fra mellom 1220–1230 og er dermed en av de eldste stående profane trebygninger i Norge. Sammen med klosterruinene på Halsnøy er dette de eldste bygningene som forvaltes av museene i Hordaland. Veggene vi ser på bildet er laftet av ovalteljet tømmer.

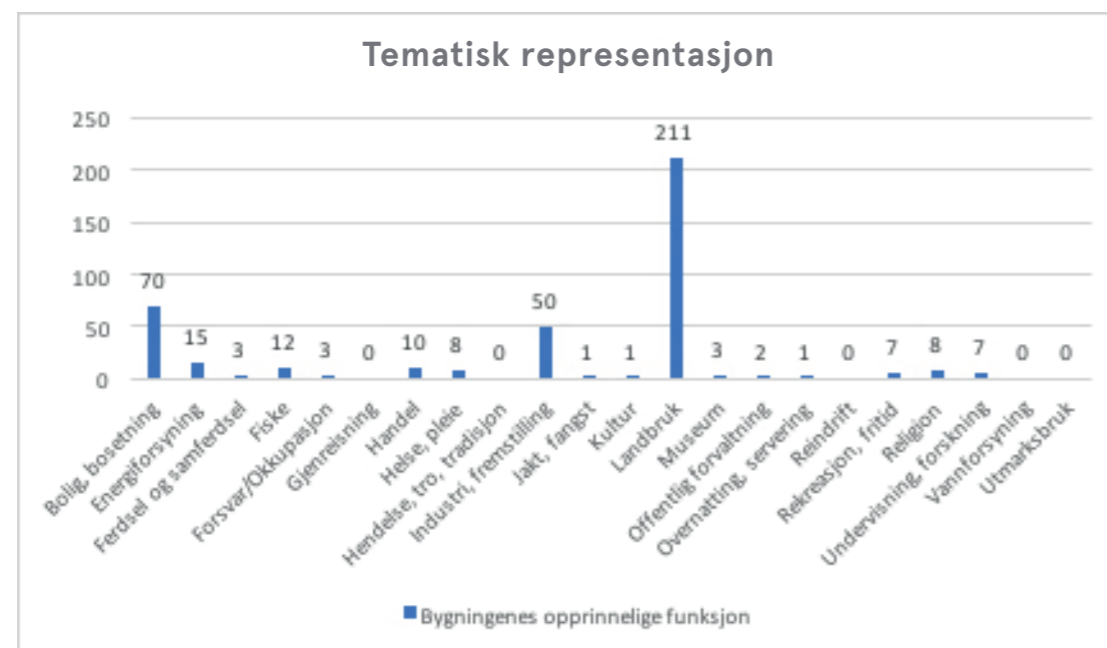
2.9.2 Hvilken historisk tematikk representerer bygningene?

For å gi en oversikt over hvilke historiske temaer selve bygningene er knyttet til, er hver enkelt bygning kategorisert etter hvilken opprinnelig funksjon den har hatt. Med dette menes hvilket bruksformål som bygningen i sin tid ble bygget for, og ikke hva den brukes til av museene i dag. Her er det brukt 22 tematiske kategorier som er hentet fra Askeladdens (Riksantikvarens database for kulturhistoriske bygninger) emneordliste for bygningers funksjoner. I tillegg ble bygningene kategorisert etter Askeladdens emneordliste for bygningers art, som er et mer spesifikt/differensiert nivå under funksjonsnivået. Eksempelvis er opprinnelig funksjon i form av landbruk, videre spesifisert i form av bur, driftsbygning, eldhus, fjøs-stall, kvernhus-mølle osv.

I dette avsnittet er imidlertid bare funksjonsnivået tatt med av hensyn til oversiktighet, mens en i listen over bygninger i avsnitt 2.3. over kan finne bygningenes art. Gitt det som er nevnt over om folkemuseumsparadigmets innflytelse på måten bygningssamlingene er formet, er det ikke overraskende at det er landbruk som utvetydig kommer lengst opp på bygningers opprinnelige funksjon. Som en ser av diagrammet under så kan 211 bygninger i museene tematisk knyttes til landbruket. Dernest markerer bolig og bosetning seg med 70 bygninger, og bygninger knyttet til industri/fremstilling med 50 bygninger.

De 15 bygningene som står oppført under energiforsyning kunne også stått under industri, siden samtlige bygninger unntatt én er knyttet til Tyssedal kraftverk som leverte kraft til industrien. Men av hensyn til presisjon er den primære funksjon som energiforsyning brukt som kategorisering. Landbruk, bolig og industri utgjør 331 av i alt 411 bygninger. Et forbehold her er at de landbruksbygningene som befinner seg i bygningssamlingene kan stå for ganske ulike former for landbruk og representere ganske ulike historiske perioder av landbruket.

Eksempelvis ble Baroniet i Rosendal til som en adelig setegård, Damsgård Hovedgård ble brukt både som lyststed og det var gårdsdrift, Havråtunet ble til som fellestun med likeverdige brukere, Agatunet var en stormannsgård som senere ble delt inn i flere bruk og drevet som et fellestun, Mølstertunet var to gårder i et fellestun, ellers finnes det landsbruksbygninger knyttet til prestegårder, og det finnes en rekke landbruksbygninger på friluftstunene med opprinnelse i ulike typer gårdsdrift.

Videre kunne det som er kategorisert som bolig i en del tilfeller blitt ført under landbruk. Prinsippet å telle boliger har vært om det er hus som har beboelse som spesialisert hovedfunksjon. Dersom en hadde kategorisert disse bygningene under en sekundærfunksjon i tillegg, hadde de fleste havnet under landbruk. Som en grovsortering av bygningenes opprinnelige bruk er det likevel ikke tvil om at det er landbrukets materielle kultur og bygningshistorie som kommet til uttrykk i Hordalandsmuseenes bygningssamlinger.

Oversikter over temastrukturen (bygningers opprinnelige funksjoner) i andre fylkers museale bygningssamlinger, finnes det etter det som er kjent for dette prosjektet lite av, bortsett fra for Rogalands del der Ryfylkemuseets gjennomgang av bygningssamlingene i 2016 viser påfallende likheter med det som har kommet frem her; nemlig at de fleste bygningene er reist på 1800-tallet og at de er knyttet til det gamle bondesamfunnet.¹³ I likhet med bygningssamlingene i Hordalandsmuseene kan denne temastrukturen knyttes til Ryfylkemuseets opprinnelse i en folkemuseumspreget samlingsprofil.

Heller ikke på landsbasis finnes det noen oversikt over temastruktur i bygningssamlingene, men ser man på temafordelingen i Riksantikvarens fredningsgjennomgang, er det en tilsvarende tendens

mht. landbrukets tallmessige dominans. Likedan er det bolig/bosetning som er den nest mest tallrike kategori fredede bygninger i landet.

Denne tematiske fordelingen sier imidlertid ingenting om museumsformidlingen i Hordalandsmuseene som sådan er dominert av jordbrukssamfunnets historie. Hvilke temaer som tas opp i museenes formidlingsopplegg, forskning eller dokumentasjon, faller utenfor denne rapportens virkeområde. Hvilke opprinnelige funksjoner bygningene har hatt, sier noe om hva museene har å spille på når det gjelder bygningenes historiske egenverdi. For bygnings- og bosetningshistorie, byggeskikk, arkitekturhistorie, regional kulturhistorie og regional økonomihistorie, har bygningene i museene en stor historisk kildeverdi.

Som antydnet over så er den fordelingen av den tidsmessige bredden og fordelingen av bygningenes opprinnelige funksjon, dels et resultat av hva som faktisk er bevart av eldre bygninger og hva som har vært tilgjengelig for museene å bevare/samle, dels av hva slags museums- og samlingsprogrammer som har vært dominerende i museumshistorien. Det sistnevnte dreier seg om folkemuseumsparadigmet som altså var orientert mot det gamle bondesamfunnet og bygninger.

Den strukturen en i dag sitter med i bygningssamlingene er altså både et resultat av «naturlige» grunner – det var flest bygninger og miljøer fra bondesamfunnet som gikk ut av bruk og var tilgjengelig som samlingsobjekt da folkemuseene begynte å bygge opp samlinger etter 1900 – og den er et resultat av mer museumsideologiske program knyttet til de første folkemuseenes prioritering av den gamle bondekulturen som det mest autentiske uttrykket for en nasjonal kultur. Innenfor folkemuseumsparadigmet ble bondekulturen betraktet som mer upåvirket av byggemåter fra utlandet, enn byenes bygninger som ble oppfattet som kunstige etterlikninger av fremmede bygningsstiler.

Samtidig er det visse forskjeller mellom de konsoliderte museene med hensyn til sammensetningen av opprinnelige funksjoner. De tre største museene i antall bygninger er Bymuseet i Bergen, Hardanger og Voss Museum og Museumssenteret i Hordaland, hver av dem har rundt 100 kulturhistoriske bygninger, men mens Bymuseet i Bergen har 40 bygninger knyttet til landbruket, har Hardanger og Voss museum 86 bygninger og Museumssenteret i Hordaland 42 bygninger. Tilsvarende har da også Bymuseet i Bergen flere bygninger som kan kategoriseres som bolig (27), først og fremst fordi mange av byhusene på Gamle Bergen er bolighus. Museumssenteret i Hordaland har på sin side et stort antall bygninger i kategorien industri og bolig, blant annet på grunn av at Norsk Trikotasjemuseum har et stort antall bygninger som går under industri og bolig.

Hardanger og Voss Museum har altså flest bygninger innenfor kategorien landbruk, og er det museet blant de konsoliderte museene i Hordaland som har flest folkemuseer eller folkemuseumspregede enkeltmuseer. I forholdsmessige tall kommer også Sunnhordland Museum høyt opp på antallet bygninger med opprinnelse i landbruket. Der stammer om lag 60 % av bygningene fra landbruket, mens for Hardanger og Voss Museums kulturhistoriske bygninger kan om lag 86 % av dem knyttes til landbruket. En kan merke seg at denne rapporten ikke tar stilling til hvorvidt dette er en ønskelige eller uønskelig tematisk og historisk struktur i Hordalandsmuseene. Det kan både være dårlige og gode argumenter for en slik temastruktur, og som nevnt lenger opp finnes det mange forskjeller mellom tilsynelatende like typer bygninger.

3.0. Tilstand, tiltak og kostnader

I det følgende presenteres tallene om kostnader ved vedlikehold og istandsetting av de 411 kulturhistoriske bygningene som er beskrevet over. Tallene er basert på de 7 konsoliderte museenes egne kostnadsoverslag, men før de presenteres blir overordnet teknisk tilstand på bygningssamlingene kommentert.

Rulleboden, Salhus, Norsk Trikotasjemuseum, Museumssenteret i Hordaland. Panelet på vestveggen ble skiftet høsten 2017.

Maling før og etter – Rulleboden, Salhus, Norsk Trikotasjemuseum, Museumssenteret i Hordaland. Rulleboden er fra 1865. Panelet på vestveggen ble skiftet høsten 2017. Bygningen er malt med linoljemaling.

3.1. Bygningenes tekniske tilstand

I innsamlingen av opplysninger om kulturhistoriske bygninger er det også forsøkt å tildele hver enkelt bygning en tilstandsgrad som gir et inntrykk av bygningenes tekniske tilstand. Tilstandsgrad er en samlet vurdering av enkeltbygninger foretatt av bygningsvernansvarlige ved museene. Det vil si at det ikke er foretatt noen detaljert tilstandsanalyse på de enkelte bygningsdelers tilstand og levetid, men i samarbeid med bygningsvernansvarlige ved museene er det gitt en overordnet tilstandskarakter på hver enkelt bygning i sin helhet.

En slik tildeling av tilstandsgrad kan ikke erstatte grundigere tilstandsanalyser, men gir et overordnet inntrykk av bygningsmassens tilstand. Flere av museene kan med fordel gjennomføre mer detaljerte tilstandsanalyser, slik at en får bedre oversikt over nåværende og fremtidige ressursbehov for bygningssamlingene. Igjen er det her et forbehold, fordi det å skaffe til veie detaljerte tilstandsanalyser i seg selv er et spørsmål om ressurser og kostnader som ikke er tatt med i kostnadsberegningen over vedlikehold og istandsetting. Hvorvidt det er hensiktsmessig med mer eller mindre detaljerte tilstandsanalyser, vil antakeligvis vurderes ulikt fra museum til museum alt etter hvor planbasert eller praksisbasert bygningsvernet er. Gjennom prosjektperioden har det blitt klart at det i museene finnes alt fra fredede bygninger uten oppdaterte tilstandsanalyser og uklar tilstandsgrad, til bygninger med oppdaterte og svært detaljerte tilstandsanalyser.

En overordnet tilstandsgrad er angitt for de aller fleste bygningene i museene som omfattes av prosjektet. Fra forprosjektet foreligger det oversikter for Bymuseet i Bergen og Museumssenteret i Hordaland, i foreliggende rapport er det i tillegg samlet inn opplysninger om overordnet tilstandsgrad for bygninger ved Hardanger og Voss museum, Museum Vest, Norsk Vasskraft og Industristadmuseum. For Baroniets og Sunnhordland Museums del har det ikke

lykkes å samle inn slike opplysninger. De 5 museene som har meldt tilbake om tilstandsgrad utgjør imidlertid 336 bygninger som er grunnlaget for tabellen på neste side.

Hovedinntrykket er at det er relativt få bygninger i de 5 konsoliderte museene som har meldt inn tilstandsgrad som er i TG 3, det er omkring 14 % av bygningene som har kraftige eller alvorlige vedlikeholdsbehov. Slår en sammen bygninger med tilstandsgrad 2 og 3 er det imidlertid klart at det er 53 % av bygningene der museene har arbeid å gjøre utover ordinært vedlikehold på bygninger med tilstandsgrad 1.

Tilstandsgraden er vurdert på en skala fra 1 til 3.¹⁴

TG 1 er bygninger med *svake symptomer* på vedlikeholdsbehov (malings slitasje, mose på takstein, enkelt knekte takstein o.l.).

TG 2 er bygninger med *vesentlige symptomer* på vedlikeholdsbehov (lokale råteskader og annet som må skiftes av bygningsdeler).

TG 3 er bygninger med *kraftige eller alvorlige* vedlikeholdsbehov (taklekkasjer, svikt i bærende konstruksjoner eller fundament o.l.).

I tabellform fordeler de konsoliderte museene seg slik på bygningssamlingenes tilstandsgrad:

MUSEUM	TG 1	TG 2	TG 3
Bymuseet i Bergen	41 %	46 %	13 %
Hardanger og Voss Museum	65 %	28 %	7 %
Museumssenteret i Hordaland	70 %	22 %	8 %
Museum Vest	50 %	29 %	21 %
Norsk Vasskraft og Industristadmuseum	10 %	71 %	19 %
Kulturhistoriske museumsbygninger samlet	47 %	39 %	14 %

Som vi ser er det store forskjeller mellom museene, særlig når det gjelder forholdet mellom tilstandsgrad 1 og 2. Bygninger med tilstandsgrad 3 er det gjennomgående ganske få av per desember 2017. Men som vi ser er det betydelige forskjeller mellom museene dersom en slår sammen bygninger med tilstandsgrad 2 og 3, som kan betraktes som bygninger som har vedlikeholdsbehov utover ordinært vedlikehold.

Med ordinært vedlikehold menes rutinemessig arbeid for å forhindre forfall på grunn av normal slitasje, og som en ser av tabellen er det et spenn fra 10 % til 70 % når det gjelder vurderinger av andelen av bygninger som «bare» trenger ordinært og rutinemessig vedlikehold. Slår en sammen tilstandsgrad 2 og 3 ser en at for Bymuseets del er det 59 % av bygningene som trenger istandsetting og tiltak utover vanlig vedlikehold, HVM 35 %, MuHo 30 %, MV 50 % og NVIM 90 %.

Med andre ord er det et stykke igjen til museene har fått alle kulturhistoriske bygninger opp til en tilstand der en i hovedsak utfører rutinemessige og forebyggende vedlikehold, slik målsetningen er i Hordaland Fylkeskommunes Regionale kulturplan 2015-2025.

Ser en på tabellen ut fra det motsatte perspektiv, er det Hardanger og Voss museum og Museumssenteret i Hordaland som ser ut til å ha en høy andel bygninger med tilstandsgrad 1 og følgelig jevnt vedlikehold som hovedinnsatsen i det praktiske bygningsvernet i museet. Her må det som nevnt tas et forbehold siden tildelingen av tilstandsgrad ikke gjennomgående er basert på grundigere tilstandsanalyser. En indikasjon på bygningenes tilstand gir det likevel, i og med at opplysningene kommer fra de som har det daglige ansvaret for vedlikeholdet av bygningene i museene.

3.2. Foreløpig kostnadsoverslag per desember 2017

De om lag 400 museumsbygningene som inngår i denne oversikten er kulturhistoriske bygninger med ulik grad av vedlikeholdsbehov og kostnader knyttet til dette. Ved siden av en oversikt over hvilke bygninger museene faktisk forvalter, har det vært et mål å gi en samlet oversikt over forventede kostnader knyttet til vedlikehold og istandsetting de kommende ti år - altså 2017-2027 - for samtlige kulturhistoriske bygninger forvaltet av museene i Hordaland. En ønsker også å se på hvordan kostnadene fordeler seg på de 7 konsoliderte museene prosjektet omfatter.

En slik kostnadskalkyle må nødvendigvis bli et anslag, og fremgangsmåten har vært å samle inn opplysninger fra bygningsvernansvarlige i de respektive museene som best kjenner til de konkrete vedlikeholds- og istandsettingsbehov. I stedet for å bruke en mer teknisk avansert beregningsmodell, har fremgangsmåten vært å be bygningsvernansvarlige om en oppstilling av konkrete tiltak på hver enkelt bygning, som en vet bør gjøres innen de neste ti år, og sette en pris på hva tiltaket/istandsettingen vil koste mtp. material og arbeidskraft.

Opplysningene som ligger til grunn for kostnadsoverslaget er altså resultat av innsamling, og ikke av mer modellbaserte kostnadsberegninger, som ble vurdert som for komplisert og grovkornet for prosjektets formål.

Noen felles forutsetninger har likevel blitt lagt til grunn. Fellesnevneren når det gjelder kostnader ved tidsbruk, er at en har tatt utgangspunkt i 500,- per arbeidstime. Dersom en for eksempel regner 4 timer ettersyn på en bygning per år, så er kostandene beregnet til 2000 kroner per år per bygning, og 20 000 kroner i en tiårsperiode. I de tilfeller der det er hentet inn priser på tiltak som skal gjøres av eksterne er det deres priser som er lagt inn i kostnadskalkylen.

Imidlertid har det vist seg å være vanskelig å få inn gode oversikter og tall som er uttømmende for bygningssamlingene, siden praksis på dette området er svært uensartet og siden det i mange tilfeller ikke finnes oversikter over ressursbehovene verken til vedlikehold eller istandsettinger. Dette reflekterer etter alt å dømme mer grunnleggende problemer ved bygningsvernforvaltningen i museene. Flere av museene har et for svakt og for lite detaljert planverk i forvaltningen av bygningene, slik at det totale kostnadsbildet ved vedlikehold og istandsetting av bygninger er uklart.

De tallene som følger er derfor kun et overslag for vedlikehold og istandsettingsplaner som er satt ned på papiret og forsøkt detaljert, mens det etter all sannsynlighet er et langt høyere kostandsbehov enn det som er dokumentert her. Tallene gir likevel en viss indikasjon, samtidig som man for mange av museene bør arbeide mer med å finne ut av kostnader, særlig knyttet til maling/overflatebehandling,

der oversiktene er mangelfulle. Dels gjelder dette også oversikten over ressurser og kostnader ved periodisk/rutinemessig vedlikehold generelt.

For de 7 konsoliderte museene Baroniet, Bymuseet i Bergen, Hardanger og Voss Museum, Museumssenteret i Hordaland, Norsk Vasskraft og Industristadsmuseum og Sunnhordaland Museum, er de samlede kostnadene ved vedlikehold og istandsetting de kommende ti år (foreløpig) beregnet til rundt 138 millioner kroner.¹⁵

3.3. Avgrensning av kostnadsberegningen

Før tallene kommenteres nærmere må det gjøres klart at følgende områder er holdt utenfor beregningene:

I dette tallet er verken sikring eller ordinære driftskostnader (vann, elektrisk, renhold, ventilasjon, oppvaring, eller andre moderne tekniske installasjoner) tatt med, det er snakk om rent bygningsvern gjennom vedlikehold og istandsetting av kulturhistoriske bygninger). Flere av museene rapporterer om at det med tanke på bruk av personalressurser er en flytende grense mellom driftsmessige oppgaver og bygningsvern. Det vil si at det er ikke vanskelig å definere hva som hører til de antikvariske bygningsvernet, men det finnes kostnader ved bygningsvernet som ligger utenfor det man i egentlig forstand kan regne som antikvarisk bygningsvern.

For mange av museumshåndverkerne er det i praksis slik at man også utfører driftsmessige oppgaver – knyttet til administrasjon av moderne bygninger og installasjoner, brannvern, renovasjon eller skjøtsel av uteområder. Utføringen av slike oppgaver danner betingelser for et godt bygningsvern av kulturhistoriske bygninger. I de om lag 138 millioner kroner som er dokumentert her, er imidlertid kostnader knyttet til drift (altså ikke-antikvariske) oppgaver i randsonen av bygningsvernet ikke tatt med.

Et annet svært kostnadskrevenne område som er holdt utenfor her men som tangerer bygningsvernet i vid forstand er brannsikring. Det finnes per i dag ingen god oversikt over brannsikringstiltak og behov for brannsikringstiltak på kulturhistoriske museumsbygninger i Hordaland. I løpet av 2018 vil det i regi av Museumsløftet også komme en egen gjennomgang av kostnader ved å få alle kulturhistoriske bygninger museene forvalter opp på et akseptabelt brannsikringsnivå.

I tillegg kan en ha i mente behov for andre slags sikringstiltak mot for eksempel flom og vann som følge av klimaendringer og mer ekstremvær. Klimapåkjenninger på museumsbygninger vil etter alt å dømme øke i fremtiden, og dermed også kostnader ved både sikring og vern.¹⁶

Samtlige museer melder også at det legges inn betydelig innsats på skjøtsel av uteområder og miljøene rundt bygningene. For flere av bygningssamlingene som ligger i fredete eller verneverdige kulturmiljøer, slik som eksempelvis Baroniet, Agatunet, Mølstertunet og Salhus Tricotagefabrik, utfører museene betydelig arbeid på tomentene, ferdselsårer, murer, beplanting, hager etc. For Baroniet, Damsgård Hovedgård, Alvøen, er dessuten selve hageanleggene en integrert del av kulturminnet, men det er ikke tatt med hvilket ressursbehov som ligger i ivaretagelsen av hagehistorien på disse anleggene.

Når det gjelder Havråtunet, så er gårdsdriften og landskapspleie avgjørende for kulturmiljøet rundt bygningene, men det er heller ikke her tatt med kostnader annet enn de som har direkte med

bygningvernet å gjøre. Man kan også føye til at når det gjelder friluftsmuseumstunene – altså folkemuseene som er nevnt under avsnitt 2 – så er stell av tunet også vern av bygningene på tunene i og med at fukt, grønske og vann i terrenget må føres vekk som en del av forebygging av skader på bygninger.

Det som er tatt med i kostnadskalkylen er kostnader knyttet til vedlikehold av og inngrep på selve bygningskroppens utvendige deler; fundamenter, vegger, dører, vinduer, takrenner og nedløp, piper, tak og takteking. Det skilles mellom strakstiltak, utbedringer og periodisk vedlikehold. Med strakstiltak mens tiltak som er nødvendig for å begrense mer eller mindre akutte skader på bygningene, med utbedringer er det ment istandsettinger som skal bringe en bygning på et ordinært vedlikeholdsnivå, mens en med periodisk vedlikehold mener tilbakevendende og forebyggende vedlikehold. Hensikten med dette er å synliggjøre hva slags oppgaver som er mest kostnadskrevenne.

Satt opp i tabell fordeler kostnadene samlet for de 403 bygningene ved 7 konsoliderte museene 2017-2027 seg slik på de ulike kategoriene:

STRAKSTILTAK	UTBEDRINGER	PERIODISK VEDL.	TOTALT
8 241 650	69 051 491	60 460 936	137 754 077

Totalt sett er det altså relativt små kostnader knyttet til strakstiltak, mens det med utbedringer og periodisk vedlikehold fordeler seg nokså likt. De fleste konkrete strakstiltak er å få stoppet taklekkasjer og få reparert takteking for å forhindre vannskader. Noen av strakstiltakene i form av maling kunne muligens vært ført under utbedringer, men i tilfeller der det er alvorlig avflassing og lang tid siden siste overflatebehandling har dette blitt ført under strakstiltak. Det er nokså få strakstiltak som er rapportert inn, noe som ser ut til å være i overensstemmelse med det som er nevnt over mht. ganske få bygninger med tilstandsgrad 3.

MUSEUM	STRAKSTILTAK	UTBEDRINGER	PERIODISK V.	TOTALT
BARONIET	1 470 000	37 580 000	850 000	39 900 000
BYMUSEET	149 400	9 298 606	9 307 075	18 755 081
HVM	1 650 000	4 705 000	20 365 000	26 720 000
MUHO	1 382 250	11 828 300	852 700	14 063 250
MV	0	1 384 000	750 000	2 134 000
NVIM	0	2 335 585	25 576 160	27 911 745
SHM	3 590 000	1 920 000	2 760 000	8 270 000
ALLE MUSEER	8 241 650	69 051 491	60 460 936	137 754 077

¹⁵ Underlagsmaterialet er lagret ved MUHO.

¹⁶ Høibo, Roy. Varmare, våtare, villare – rapport om museas møte med klimautfordringane, (Byggnettverket og Håndverksnett, 2017).

Fuktpåkjeningen kan være stor både på grunn av nedbør og på grunn av vegetasjon og tilsig av vann fra omkringliggende terreng. Her fra Hardanger Folkemuseum på Utne.

3.4. Tiltak og kostnader fordelt på de enkelte museer

I neste tabell er kostnadene fordelt på de konsoliderte museene:

MUSEUM	STRAKSTILTAK	UTBEDRINGER	PERIODISK V.	TOTALT
BARONIET	1 470 000	37 580 000	850 000	39 900 000
BYMUSEET	149 400	9 298 606	9 307 075	18 755 081
HVM	1 650 000	4 705 000	20 365 000	26 720 000
MUHO	1 382 250	11 828 300	852 700	14 063 250
MV	0	1 384 000	750 000	2 134 000
NVIM	0	2 335 585	25 576 160	27 911 745
SHM	3 590 000	1 920 000	2 760 000	8 270 000
ALLE MUSEER	8 241 650	69 051 491	60 460 936	137 754 077

Det er avgjørende at disse tallene forstås som foreløpige anslag, der en kan forvente at særlig kostnadene ved periodisk vedlikehold i realiteten er langt høyere enn det som fremgår av tabellen over. Årsaken til dette er først og fremst at det er ulik praksis i museene mtp. langtidsplanlegging innenfor bygningsvern, slik at det som dreier seg om periodisk vedlikehold i de kommende ti år i liten grad har vært mulig å ta med i overslaget over periodisk vedlikehold.

For strakstiltak og utbedringer er situasjonen gjennomgående annerledes da en som regel har god oversikt over tiltak og utbedringer som bør gjøres innen rimelig tid. De museene som har oversikt over intervallbasert (årlig-tiårig) vedlikehold, kan også peke på mer konkrete og pålitelige overslag for kostnader ved vedlikehold av bygninger.

Et konkret felt som gjennomgående har vært vanskelig å få tall på, er maling og overflatebehandling. Verken for Baroniet, Bymuseet, HVM, MUHO, MV eller SHM har det vært mulig å samle inn komplette opplysninger om malingskostnader. Flere av museene melder tilbake at dette er vanskelig å beregne, både fordi det er vanskelig å si nøyaktig hvordan tiden brukes på ulike vedlikeholdsoppgaver, og fordi ulike bygningstyper/overflater ikke kan sammenliknes mht. tidsbruk. Ikke alle bygninger skal males, det kan være snakk om tjæring, eller kalking av murfasader, og det kan være snakk om ulike typer maling (både tradisjonell linoljemaling og moderne oljemalinger) med ulike pris og ulik grad av arbeidsinnsats ved påføring.

Metoden fra forprosjektet når det gjelder malingskostnader var å legge til grunn en gjennomsnittlig kvadratmeterpris ut fra bygningens grunnflate, basert på eksempler fra maling av større trebygninger og trehus i Bymuseet i Bergen.¹⁷ Dette dannet utgangspunktet for en modell en mente å kunne overføre på maling av trebygninger generelt. En tok da utgangspunkt i 1500 kroner per kvm grunnflate, og ved å gange dette tallet opp med antall etasjer så ville en kunne få en grovkalkyle på hva malingsarbeidet ville koste.

Selv om dette utgangspunktet er meget grovkornet, kan det gi et hint om de store kostandene som ligger i maling. Dersom den samlede bygningsmassen er på rundt 60 000 kvadratmeter bruksareal og man tenker seg at prisen per kvm er 1500, så er man oppe i 90 millioner kroner for å male den totale bygningsmassen én gang. Og på grunn av dagens klimapåkjenninger så kan en regne med å male hvert femte år, slik at en i løpet av en tiårsperiode kan snakke om malingskostnader opp mot 180 millioner kroner.

Tar en høyde for forskjellene i bygningsarealet museene forvalter, ville kostnader ved malingsbehovet de kommende ti år se omtrent slik ut (her forutsetter en vel merke at alt areal skal males, det er ikke tatt hensyn til forskjeller mot kalking, tjærebreiing eller andre typer malingskostnader):

MUSEUM	AREAL	KALKYLE MALINGSKOST- NADER FREM TIL 2027
BARONIET	6365	9 547 500
BYMUSEET	14 986	22 479 000
HVM	8557	12 835 500
MUHO	16 845	25 267 500
MV	1565	2 347 500
NVIM	7305	10 957 500
SHM	(anslått) 5000	7 500 000
ALLE	60 623	90 934 500 x 2 = 181 869 000

De 138 millioner som er dokumenterte vedlikeholdskostnader for perioden 2017-2017, er altså et foreløpig anslag som i realiteten er langt høyere dersom en tar tidkrevende og tilbakevendende vedlikeholdssoppgaver i betraktning. Dette gjelder for så vidt heller ikke bare maling, men også på regelmessig tilsyn, vask og rens, som kostnadsberegninger rundt omkring i museene også er mangelfull på. Slår en sammen kostnadsoverslaget med kalkylen på maling, så er det jo klart at kostnadsbildet blir ganske annerledes enn de dokumenterte kostnadene på 138 millioner.

Usikkerhetene omkring kostnadsbehovene i fremtiden, samt mangelen på gode nok metoder for å beregne kostnader på ulike former for periodisk vedlikehold, er et argument i seg selv for å styrke bygningsvernforvaltningen i museene. I tillegg ville det for museene være en fordel å styrke bygningsvernforvaltningen slik at en konkret kunne peke på hvilke økonomiske rammer et godt bygningsvern krever. Antakeligvis er det slik at når dokumentasjon og planverk i bygningsvernet blir bedre, vil også tallene i kostnadsberegningene stige betraktelig. Slik er det ikke per i dag.

En bedret dokumentasjon av kostnader er altså både i museenes egeninteresse, og i forvaltningens interesse som skal gjøre sine bevilgninger til museumssektoren på et pålitelig grunnlag. Kostnadsberegningen skissert er i denne forstand noe prematur. Hvis en hadde hatt en mer planmessig og systematisk oversikt over bygninger og vedlikeholdsbehov, ville kostnadskalkylen antakeligvis blitt

både høyere men og mer presis. Dette kan løses ved at museene i Hordaland tar i bruk et mer ensartet og detaljert planverk på bygningsområdet, og ved at man implementerer digitale FDV-systemer som bedrer tilgjengelighet og systematisering av bygningsinformasjon.

4.0. Plan og organisasjon i bygningsvernet i museene

Én side ved den videre utvikling av bygningsvernet ved museene i Hordaland er det som er knyttet til den praktiske utføringen av vedlikehold og istandsetting av bygninger. Dette er den håndverksmessige side, og det kostnadsbildet som er skissert over er først og fremst knyttet til lønnsutgifter i forbindelse med utføringen av arbeid på bygninger. I forlengelsen av dette ligger også håndverksmessig kompetanseutvikling innenfor ulike håndverksfag og antikvarisk restaurering. Det kostnadsbildet som er tegnet opp er rent bygningsrettet, og tar ikke høyde for eventuelle behov for personalressurser på bygningsvernområdet, eller for behov for kompetanseutvikling innenfor tradisjonshåndverk og antikvarisk vedlikehold/restaurering.

4.1. Personalressurser til bygningsvern i museene

Dagens situasjon mht. til personalressurser som går til bygningsvern, kan fremstilles ved å se på andelen faste årsverk som går til bygningsvern av museenes totale faste årsverk. Tallene er fra 2016. Som nevnt over så er ofte grensene mellom bygningsvern og drift flytende, men der det skilles mellom personalressurser til bygningsvern og drift er dette tatt med. Når det gjelder Baroniet kan det føyes til at det meste av istandsettingen er prosjektbasert og faller utenfor regnestykket. Når det gjelder Museum Vest, så er årsverket det er snakk om her er knyttet til Kystmuseet i Øygarden, som er det eneste anlegget av betydning som Museum Vest har et forvaltningsansvar. Øvrige bygninger forvaltes altså av eksterne aktører.

MUSEUM	ANTALL BYGNINGER - EGEN FORVALTNING	ÅRSVERK TOTALT	ÅRSVERK BYGNINGS- VERN	ÅRSVERK BYGNINGS- VERN MED DRIFT	PROSENT- ANDEL BYGNINGS- VERN	PROSENT- ANDEL BYG- NINGSVERN MED DRIFT
BARONIET	20	20,2	1	1	5 %	5 %
BYMUSEET	93	54	9	14	16,6 %	26 %
HVM	104	59,4	4,5	4,5	8 %	8 %
MUHO	100	33,9	5,6	9,6	16,5%	28,3 %
MV	15	38,5	1	-	2,6 %	-
NVIM	23	16,4	5	5	30,4 %	30,4 %
SHM	47	10,3	2	2	19,4 %	19,4%

Som det fremgår av tabellen har de fire museene med de største bygningsssamlingen (målt i enkeltbygninger) – Bymuseet, HVM, MUHO og SHM – ganske lik andel av personalressurser som går til bygningsvern. Bortsett fra HVM som har ganske små personalressurser sett i forhold til totale personalressurser og antall bygninger. De fire årsverkene knyttet til bygningsvernkonsulene med regionalt ansvar i Bergen (Bymuseet), Nordhordaland (MUHO), Hardanger (HVM) og Sunnhordland (SHM), er inkludert i årsverkene for bygningsvern på de respektive museene. Når det gjelder forholdet mellom praktisk og administrativt bygningsvern/bygningsvernforvaltning, er de rene forvaltningsmessige personalressurser disse 4 stillingene som bygningsvernkonsulenter, pluss leder for bygg- og anleggsavdelingen ved NVIM og bygningsvernleder ved Bymuseet.

4.2. Behov for en styrket bygningsvernforvaltning

Dette bringer oss inn på en annen side ved bygningsvernforvaltningen i museene. Bygningsvernforvaltningen er ikke i første rekke i seg selv av en praktisk natur, men som likevel ikke kan oversees som en avgjørende forutsetning for et veldrevet praktisk bygningsvern. Et hovedinntrykk i innsamling av opplysninger til denne rapporten er at en i Hordalandsmuseene med relativt enkle og lite kostnadskrevende grep kan styrke bygningsvernforvaltningen gjennom et bedret planverk og organisering av bygningsvernforvaltningen. Som nevnt i avsnitt 3.3. er dette en forutsetning for å legge til rette for gode søknader og rammevilkår for det praktiske bygningsvernet. Her vil personalressurser og organisering av bygningsvernforvaltning være en betingelse for en styrket forvaltning.

Bygningsvern handler altså ikke bare om praktisk istandsetting, men også om en systematisk og planmessig bygningsvernforvaltning. Bygningsvern kan med fordel betraktes som et eget fagområde i museene, der ulike fagpersoner – håndverkere, antikvarer/konservatorer og museumsledelse – samarbeider i utviklingen av bygningsvernet som fagfelt. Her er både håndverksmessig kompetanse og profesjonell forvaltning viktige faglige elementer. Det er imidlertid en avgjørende forutsetning at samarbeidet blir uttrykkelig gjort gjennom skrift og planverk, for at det skal bli vellykket og foregå innenfor forutsigbare rammer.

Mens en på gjenstandsområdet ser ut til å ha utviklet samlingsforvaltningsplaner både for de enkelte konsoliderte museer, og for Hordaland sett under ett, finnes det ikke tilsvarende forvaltningsplaner på bygningsfeltet. *Samlingsplan for musea i Hordaland 2015-2020* ble avgrenset til gjenstandssamlinger.¹⁸ Det ble samtidig varslet at foto, arkiv og bygninger skulle få sine egne planer. Men per januar 2018 er det ennå ikke gjort noen grep for å utvikle samlings- eller forvaltningsplaner på bygningsfeltet på en måte som tilsvarer planverket rundt gjenstandssamlinger. Dette vanskeliggjør et mer strukturert og koordinert arbeid innenfor bygningsvernet.

Per i dag er det ingen av de konsoliderte museene i Hordaland som har helhetlige forvaltningsplaner på bygningsvernområdet. Riktignok finnes det generelle samlingsplaner, virksomhetsplaner, årsplaner eller og/eller sikringsplaner for enkelte av bygningssamlingene, men ikke for de konsoliderte enhetene for seg. Sikringsplaner, årsplaner, virksomhetsplaner og generelle samlingsplaner er dessuten plantyper der det som regel ikke legges vekt på begrunnelser for vern og tilstrekkelige bygningsvernrelaterte føringer for vedlikehold og istandsetting. Videre er dokumentasjonsstandarder uensartet og tilgjengeligheten til både historisk og teknisk dokumentasjon på bygninger er liten, både for folk utenfor museene men også for de ansatte selv.

En hovedutfordring for bygningsvernet ser altså ut til å være av en forvaltningsmessig karakter; det er mulig å utvikle og styrke planarbeid, dokumentasjonspraksis og bruk av digitale FDV-systemer. En mulighet som bør vurderes grundig i neste fase av Museumsloftet, er å utvikle museumsvisse og/eller felles forvaltningsplaner for bygninger, men hvordan kan en slik forvaltningsplan se ut og hva kan den tilføre forvaltningen?

4.3. Planverk og bruk av planer i museenes bygningsforvaltning – hva er en forvaltningsplan?

Med forvaltningsplan menes her et styringsdokument som museene selv utvikler og bruker i sin forvaltning av bygninger. En forvaltningsplan i denne sammenheng er spesifikk for bygninger, og skiller seg derved fra samlingsforvaltningsplaner for gjenstander, foto eller arkiv. Gjennom planarbeidet kan det defineres et grunnleggende forvaltningsregime for museet, som redegjør for nivået på istandsetting og vedlikehold på de ulike delene av bygningssamlingene, og hva en skal prioritere. Her kan en nedsette prinsipper for hvordan en bevarer mest mulig av originale elementer, hvordan en dokumenterer vedlikehold og istandsetting, hvilke krav en skal stille til istandsetting av ulike bygninger, hva slags arbeidsteknikker og materialer som kan brukes etc.

Med en felles forvaltningsplan for alle bygninger i et konsolidert museum, vil en kunne utvikle bygningsvernet som et eget musealt fagområde, og en vil bli i bedre stand til å formulere en ramme for årvisse handlingsplaner og langsiktige vedlikeholdsplaner. Disse to siste bør springe ut av en overordnet forvaltningsplan som avklarer bruksplaner for bygninger, prioriterer mellom ulike bygningers vedlikeholds- og istandsettingsbehov, og setter ambisjonsnivået og kompetansekrav for det antikvariske arbeidet som skal utføres på bygningene. Dette har også implikasjoner for kostnadsberegninger, siden det vil være lettere å identifisere oppgaver som må gjøres på kortere eller lengre sikt.

Det finnes gode eksempler på forvaltningsplaner som kan brukes som maler for utvikling av forvaltningsplaner for bygningssamlinger i museene i Hordaland, og som kan tilpasses de ulike museenes behov, bygningssamlinger og organisering av bygningsvern. Her kan en nevne Ryfylkemuseets gjennomgang av sine 85 antikvariske bygninger fra 2016 og Forvaltningsplan for Setesdalsbanen fra 2012 som er en del av Vestagdermuseet. Førstnevnte tar opp i seg prioriteringsproblematikken – og metodikken fra Kulturrådet, mens den sistnevnte er skrevet ut fra Riksantikvarens/Statens mal for forvaltningsplaner som er uavhengig av prioriteringsspørsmålet.¹⁹ I Anno Museum og Stiftelsen Lillehammer museum er det også gjort prøveprosjekter på å lage forvaltningsgrunnlag gjennom prioriteringsgjennomganger, som samtidig vurderer bruk av FDV-verktøy i en slik prosess.²⁰

En forvaltningsplan i et museum med middels store eller store bygningssamlinger (alle museene behandlet her har det, kanskje unntatt MV) bør inneholde minimum følgende punkter:

1) En forvaltningsplan for bygninger tar først og fremst utgangspunkt hvordan bygninger i museets samlinger skal brukes for å oppnå museets overordnede faglige mål. Relevansen av bygningen må begrunnes. Her bør en også gjøre rede for hvilke kulturhistoriske verdier bygningen og miljøet rundt har. Verneverdien bør begrunnes og en bør skissere rammeverket rundt forvaltningen av bygningene (vernestatus, planer, ansvarsforhold rundt bygningen). Om ønskelig kan en her også redegjøre for hvordan man vil anvende overordnede verneprinsipper på museets ulike bygninger – skal det

¹⁸ «Denne planen har hovedfokus på musea sine kunst- og kulturhistoriske gjenstandssamlinger», *Samlingsplan for musea i Hordaland 2015-2020*, s. 6.

¹⁹ <https://ryfylkemuseet.no/wp-content/uploads/2017/03/Prioritering-i-bygningssamlinga-2.pdf> og https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/175709/SKE_mal_forvaltningsplan.pdf?sequence=1

²⁰ Se Anno Museum og Stiftelsen Lillehammer museums rapport: <https://samlingsnett.no/programomrade-samlingsforvaltning/rapport-prioritering-i-praksis-20152017>

restaureres (tilbakeføring til enhetlig stil), konserveres (minst mulig inngripen) eller skal en bevare alle tidsperioders tilføyelser til bygningen (det historiske ekvivalensprinsippet)?

2) En må redegjøre for hva bygningssamlingene inneholder. Det må utarbeides detaljerte beskrivelser og/eller antikvariske oppmålinger av bygninger og av det eventuelle kulturmiljøet rundt bygningene. Denne beskrivelsen redegjør for bygningenes og anleggenes plassering og avgrensning. Her hører også historisk oversikt over bygningene til, og skildringer av hvordan bygninger og miljø har utviklet seg over tid. Dersom bygningssamlingene er resultat av innsamling/flytting, bør en redegjøre for samlingshistorien bak bygningssamlingen.

3) Det tredje området dreier seg om håndverkspraksis og kompetanse i antikvarisk håndverk. Her nedfelles retningslinjer for hvordan en skal arbeide med istandsetting og vedlikehold. For viktige kulturhistoriske bygninger er det et sentralt prinsipp å bevare mest mulig av originalmaterialer og eldre bygningsdeler i sin opprinnelige plassering. Der dette ikke er mulig, må en ha retningslinjer for hvordan en erstatter gamle bygningsdeler med nye; hvilken type materialer kan en bruke, vil en sette krav til materialenes fremstillingsmåte etc. Og ikke minst bør arbeidet utføres i prakt med eldre håndverks- og bygningsteknikk.

4.4. Muligheter ved bruk av forvaltningsplaner på bygningssamlinger

Forvaltningsplaner for bygningssamlinger er ikke et mål i seg selv, men et verktøy museene kan bruke for å utvikle bygningsvernet som fag og som arbeidsområde i museet. Selve prosessen med å arbeide med en slik plan kan ha en verdi ved at både håndverkere, antikvarer/konservatorer og museumsledelse finner frem til løsninger på teknisk og historisk dokumentasjon, hva samlingen skal omfatte (evnt. avhending og tilvekst), vurderinger av verneverdi på bygningsnivå og samlingsnivå, og hvordan en skal prioritere istandsetting og vedlikehold i store bygningssamlinger.

Forvaltningsplaner kan bidra til å avklare sentrale områder i museenes bygningsforvaltning:

GRUNNLAG FOR KONKRETE HANDLINGSPLANER OG RESSURSPANLEGGING

På bakgrunn av gode forvaltningsplaner, kan en formulere årlige handlingsplaner og/eller rullerende vedlikeholdsplaner som bygger oppdaterte tilstandsvurderinger. I begge tilfeller er det da snakk om hvilke konkrete oppgaver som museet ønsker å gjennomføre i løpet av kort eller på lenger sikt (inntil 10 år), og hvem som har ansvar for å gjennomføre dem. Alle vedlikeholds- og istandsettningstiltak kan ikke gjøres på en gang, og en må lage en rekkefølge og en prioriteringsliste over hva en skal bruke ressurser på, i form av tid, penger og kompetanse.

TILPASSET FORVALTNING

Man kan tilpasse museets forvaltningsregime til bygningenes viktighetsgrad. Gjennom å utvikle forvaltningsplaner vil museene kunne tydeliggjøre hva en vil med de ulike bygningene. Som nevnt lenger frem finnes det ulike typer bruk av bygninger til museumsformål. Kulturrådet stiller opp fire kategorier en kan skille mellom som et utgangspunkt for et tilpasset forvaltningsregime som kan innarbeides i forvaltningsplaner: 1) bygninger som i sin helhet er verdifulle (både interiør og eksteriør), 2) bygninger som har verdifullt eksteriør, 3) bygninger som inngår i et miljø som er særlig verdifullt, 4) øvrige bygninger.

Poenget med en slik differensiering av bygninger er at ikke alle bygninger er like viktige og at de ikke kan eller bør forvaltes på samme måte. I sorteringen av bygninger i ulike kategorier ligger det også en gradering av kulturhistorisk verdi, fra høyere til lavere kulturhistorisk verdi, og dermed hvilke hensyn som skal gjelde i forvaltningen av bygningen; rene vernehensyn eller andre hensyn til bruk eller nytte for museet.²¹ I et slikt tilpasset forvaltningsopplegg er det også viktig å innarbeide hvordan en ser på den opprinnelige grunnen til at bygningen ble en del av museets samlinger (jmf. arven fra folkemuseumsparadigmet) og hvilken rolle bygningen kan spille i museet i fremtiden.

I differensieringen ligger det også en mulighet til å prioritere nivået på istandsettingsarbeidet. Bygninger som har høyest kulturhistorisk verdi vil man gjerne bruke mest tid, riktige materialer og den høyeste håndverksmessige og vernefaglige kompetansen på, mens en på bygninger med lavere kulturhistorisk verdi kan akseptere noe enklere eller mer midlertidige løsninger, inntil man har mulighet til å velge de beste antikvariske løsninger.

BYGNINGSNIVÅ OG SAMLINGSNIVÅ

I en forvaltningsplan kan man avklare både hensyn til samlingsnivået og enkeltbygningnivået. Fra ståstedet til et konsolidert museum, er samlingsnivået er først og fremst knyttet til avklaringer av hva museet skal forvalte og eie og hvorfor. Samlingsnivået er derfor direkte knyttet til hva som er museets grunnleggende formål og grunnen til at museet har blitt til. Samlingsnivået er en del av den kontinuerlige museumsutvikling, altså av museets samfunnsrolle og faglige retning.

I de fleste av de konsoliderte museene i Hordaland som er gjennomgått her, vil imidlertid samlingsnivået være sammensatt. Innad i et konsolidert museum vil det altså ikke bare være én, men flere bygningssamlinger fordi museene som inngår i den konsoliderte enheten tidligere har vært selvstendige museer med selvstendige samlinger. Ønsker om innhold i bygningssamlinger vil kunne variere ut fra de ulike fagområdene i enkeltmuseene. Forholdet mellom enkeltmuseenes bygningssamlinger er spørsmål som kan avklares gjennom en forvaltningsplan som er felles for det konsoliderte museet, men som spesifiserer strategier for de enkelte museenes bygningssamlinger.

Videre kan samlingsnivået være sammensatt fordi mange av samlingene er knyttet til bestemte kulturmiljøer, eller fordi det er grupper av bygninger som er vel etablerte samlinger i og med at stammer fra gamle museer. I de konsoliderte museene i Hordaland er det mange naturlig sammenhengende bygningssamlinger, først og fremst i form av folkemuseumspregede samlinger en har overtatt fra eldre museumsideologier, eller i form av helhetlige kulturmiljøer som har kommet til i nyere tid.

På enkeltbygningnivå handler det om hvilke egenskaper og kvaliteter de enkelte bygningene har, og om hvordan en skal forvalte disse. En forvaltningsplan må gi en god oversikt over alle enkeltbygninger, enten de er del av mer helhetlige samlinger eller ikke. Selv om en enkeltbygning er den del av en samling, bør dens individuelle kvaliteter og egenskaper fremkomme i en forvaltningsplan. På bygningsnivået vil en også kunne ta stilling til hvordan en skal praktisere retningslinjer for istandsetting. Her vil en kunne avklare hvordan en skal forholde seg til autentisitet, og hvilken grad av innsats som skal legges inn i forvaltningen av bygningen.

AVKLARING AV BYGNINGSVERNETS PLASS I MUSEETS ØVRIGE VIRKSOMHET

Gjennom en felles forvaltningsplan i det konsoliderte museet kan det nedfelles hovedlinjer for hvilken rolle bygningsvernet skal ha som musealt fagfelt. Bygningsvern er et tverrfaglig område, og en kan legge vekt på ulike aspekter ved bygningsvernet, som potensielt kan spenne fra praktisk istandsetting og håndverkskompetanse, til forvaltningsmessige oppgaver, praktisk basert forskning på byggeteknikker, til mer akademisk drevet forskning på byggeskikk, materialer og arkitekturhistorie. Avklaringer av hva en skal satse på vil kunne forberede og koordinere bygningsvernets plass i museets planverk og overordnede strategi. Målsetninger for bygningsvernet på kort og lang sikt kan formuleres

Forholdet mellom bygningssamlinger og andre samlinger – av gjenstander, foto, arkiv, immaterielle kulturminner – bør avklares, eller hvis det allerede er avklart i annet planarbeid, innarbeides i en bygningsforvaltningsplan. I svært mange av bygningene som er gjennomgått i rapporten vil det også være interiør som kan høre til museets gjenstandssamlinger og dermed støtte opp mot planer for gjenstandssamlinger. I mange av museene ser det også ut til at forvaltning av gjenstandssamling og bygningsforvaltning forgår hver for seg med liten grad av samordning. Problemet her kan være at forvaltning av bygninger og samlinger har blitt så spesialisert at det har blitt vanskelig å se noen felles plattform. Spørsmålet er om det ikke kunne være en fordel å legge historisk tematikk til grunn for forvaltning av alle slags samlinger.

Ulike aspekter ved bygningsvernet må følges opp av ulike avdelinger/personer i et museum. Avklaringer av arbeidsdeling og ansvarsområder innenfor bygningsvernet innad i det konsoliderte museet kan tydeliggjøres i en forvaltningsplan. Bygningsvernet er delt på administrative, antikvariske og håndverksmessige oppgaver, og det kan være formidlingsmessige oppgaver. Eksempler på ansvarsområder som kan plasseres i forvaltningsplan eller i mer detaljerte handlingsplaner er; etablering av avtaleverk, bokføring, budsjettering, kostnadsoverslag, rapportering, søknader, vedlikehold, istandsetting, prosjektering, vedlikeholdshistorikk, historisk dokumentasjon og beskrivelse, verdivurderinger, teknisk dokumentasjon, tilstandsanalyser, innredning, sikring, skilting m.m.

FELLES FORVALTNINGSPLAN FOR MUSEUMSBYGNINGER I HORDALAND?

Som nevnt er den (foreløpig) første felles samlingsplanen for museene i Hordaland – *Samlingsplan for musea i Hordaland* – avgrenset til gjenstander. I denne planen legges det opp til at det skal komme en avklaring av tematiske rollefordeling på gjenstandsfeltet, mellom museene i Hordaland. En slik felles forvaltningsplan for bygninger bør vurderes som et neste skritt i Museumsloftet, og her vil museumsvise forvaltningsplaner enten kunne være et utgangspunkt eller utvikles parallelt.

Som det fremgikk av gjennomgangen av geografisk fordeling, temastruktur og aldersfordeling på bygninger i del 2, så er det visse temaer, områder og perioder som er godt representert mens andre er mindre godt representert. En må ta stilling til om en anser bygningssamlingene som «ferdige» og avsluttede, eller om innholdet i dem kan og bør utvikles over tid – og i så fall i hvilken retning i de ulike museene. Dersom museene og fylket vurderer det som ønskelig og mulig med en koordinering av en slik utvikling, kan dette gjøres gjennom å utvikle en felles forvaltningsplan for museumsbygningene.

En del av bildet her er også en spørsmålet om det er hensiktsmessig med en spesialisering innenfor ulike former for tradisjonshåndverk ved de enkelte museer. Dette gjøres til en viss grad ved museene allerede, ut fra eksisterende bygningssamlinger og museumsvirksomhet, men det finnes ingen

uttrykkelig ansvarsfordeling mellom museene. Museene har en geografisk ansvarsfordeling for bygningsvern som følger de fem bygningsvernkonsulentenes lokalisering, men om og hvordan en skulle dra nytte av den ulike håndverkskompetansen som finnes i de ulike museene er i dag uklart. En felles forvaltningsplan vil kunne avklare dette spørsmålet nærmere.

4.5. Digitale verktøy og bruk av FDV-systemer

Et annet sentralt utviklingsområde i bygningsvernforvaltningen i Hordalandsmuseene er lagring og tilgjengelighet til bygningsdokumentasjon/informasjon. I arbeidet med kartleggingen har det vist seg å være vanskelig å få tilgang til relativt elementær bygningsinformasjon. Informasjonen er spredd på ulike plattformer og medier. Digital tilgjengelighet bør bedres slik at FDV-planleggingen blir enklere og mer presis. Implementering av digitale FDV-verktøy kan foregå uavhengig av utviklingen av planverket for bygningsvernet i det enkelte museum, men det kan være en fordel å se dette i sammenheng med utviklingen av et bedre planverk.

Av de 7 konsoliderte museene som omfattes av kartleggingen er det bare NVIM som har fullt ut integrert digitale FDV-systemer i bygningsvernet ved museet. Forprosjektet viste at den digitale tilgjengeligheten til opplysninger om bygninger i Bymuseet, Museum Vest og Museumssenteret i Hordaland var lav. For omkring 25% av bygningene der var det tilgjengelig informasjon via internett. Dette var i hovedsak fredede bygninger som er registrert i Riksantikvarens database Askeladden. Det samme er tilfellet for de fire andre museene som inngår i denne rapporten. Per i dag er det slik at de fredede bygninger som museene forvalter er registrert på lik linje med fredete kulturminner utenfor museene, mens for de som er vernet på annet vis eller er vurdert som verneverdige, bare unntaksvis finnes digitalt tilgjengelig informasjon.

Det finnes en rekke digitale FDV-systemer, både kommersielle, halvkommerielle og ikke-kommerielle. For museenes del er det enten Primus FDV eller Askeladden som er de mest nærliggende systemer, etter at Primus' bygningsmodul ble klar for bruk i 2015. Både Askeladden og Primus er systemer i kontinuerlig utvikling. Forskjellen mellom dem er først og fremst opprinnelse og hvor de brukes. Askeladden primært kulturminneforvaltningens verktøy men brukes også at museumsansatte i fylket, i hovedsak av bygningsvernkonsulentene. Primus er utviklet av KulturIT og er museenes samlingsforvaltningsverktøy på gjenstander, foto og arkiv.²² Med Primus' bygningsmodul skal det bli et verktøy som kan håndtere alle materialkategorier i museene. Primus er svært utbredt i museene.

Hvilket verktøy som bør implementeres er noe som bør drøftes på mer overordnet nivå, og en bør finne ut av museenes behov. Denne rapporten tar ikke stilling til hvilket verktøy som er best, det viktigste er å få på plass et digitalt FDV-verktøy som både kan brukes som forvaltningsredskap og ute i felt av de som arbeider med bygninger. Det finnes argumenter både for og imot Askeladden/Primus, blant annet knyttet til integrasjon i museenes digitale økosystem for øvrig, kartfunksjoner, FDV-funksjonalitet, pris, rapporteringsmuligheter, muligheter for å bygge formidlingstjenester oppå bygningsinformasjon etc.

Museumsloftet har imidlertid kun hatt anledning til å prøve ut hvordan Primus' FDV fungerer (som FDV-verktøy). Nedenfor følger en kort oppsummering av erfaringene en har gjort seg ved utprøvingen av Primus FDV ved MUHO, på Norsk Trikotasjemuseum. Museumsloftets prosjektleder fikk anledning til å teste ut hvordan implementering av digitalt FDV-system kan arte seg et museum med en

relativt stor (og kompleks) bygningssamling, ved å samarbeid med en av museets håndverkere, museumsledelse og samlingsansvarlig ved Norsk Trikotasjemuseum. Museet har som skissert 37 bygninger som blir fredet i 2020, og ønsker å implementere digitale FDV-system i sitt arbeid med bygningene. Noen hovedpunkter fra utprøving/implementering foreløpig:

- En av NTs målsetninger for å bruke et digitalt FDV-system er å ha et sted å samle all dokumentasjon for bygninger, og for å kunne planlegge og ha oversikt over bygningsvernarbeidet på en bedre måte.
- Når det gjelder valg av digitalt FDV-system ønsker man avklaring av forholdet mellom Primus og Askeladden i forvaltningen, men tilbakemeldingen til forvaltningen er at en anser Primus FDV som intuitivt i praktisk bruk og for museumsformål godt egnet verktøy.
- NT bruker allerede Primus i samlingsforvaltningen på gjenstander og foto, og ønsker å bruke Primus FDV på bygninger for å ha ett sømløst system innenfor samlings- og bygningsforvaltning.
- Primus FDV regnes som et godt egnet verktøy både fordi en da sitter med systemadministrator på huset og siden det er høy kompetanse på Primus-plattformen ellers i Museumssenteret i Hordaland. En kan enkelt opprette brukere og administrere oppsettet av bygningssamlinger fra museet.
- Pris på Primuslisens (555 + mva. per mnd.) ansees ikke som noe problem.
- En skal skille mellom historisk dokumentasjon (primærkilder) og istandsettingshistorikk. Det første – historiske dokumenter – legges under oversiktsfanen, som et vedlegg til oversikten. Her ønsker man å legge inn opplysninger fra tiden før museet ble etablert (1994), gjerne slikt som arkivmateriale i form av bygningstegninger, branntakster, konstruksjon og oppføring av fabrikkbygget etc. Den andre viktige kategorien informasjon er istandsettingshistorikken utført av museet fra etter 1994 frem til i dag og fremover i tid. Dette legges inn under fdv-fanen «bygningssamling». Målsetningen er å få en bedre historikk på istandsetting og restaureringsarbeid utført i museumstiden. Salhus Tricotagefabrik var i svært dårlig stand da et ble museum, og det finnes en god del (analog) dokumentasjon (permer, foto, lysbilder) av istandsettingsarbeidet som en ønsker å få inn i oversikten over istandsettingshistorikk i Primus.
- Ansvar for å legge inn både historisk dokumentasjon og istandsettingshistorikk fra 1994 til i dag, tas av samlingsleder og museets leder, håndverkere trekkes inn ved behov. Istandsettingshistorikken kan antakeligvis lett rekonstrueres ved å klippe og lime inn fra dokumentasjon fra museets arkiv.
- Ansvar for å legge inn istandsettingshistorikk – altså løpende bygningsarbeid - fra i dag og fremover i tid legges til håndverkere.
- Implementeringen av digital FDV gjøres i en avgrenset prosjektperiode. I løpet av 2018 skal det viktigste av historisk dokumentasjon og istandsettingshistorikk være på plass i Primus. Når det gjelder detaljeringsnivået i registreringen av bygningsarbeider må det prøves ut hva som er hensiktsmessig, men prinsippet bør være at all utskifting av originale bygningsdeler må dokumenteres og registreres.
- Muligheter for å legge inn tilstandsgrad (TG) på bygningsnivå etterlyses. Per i dag ser det ut til at det bare er mulig å legge inn tiltaksklasse (TK). Meldes tilbake til KulturIT.

- For NT er det en stor fordel om rapporteringsfunksjonen i systemet kan brukes. Dette vil underlette rapporteringen til staten. I og med at anlegget står på bevaringsprogrammet til Riksantikvaren og fra 2020 vil være fredet er rapporteringskravene til bygninger store, rapporteringsfunksjonen i Primus FDV kan brukes som plattform for dette rapporteringsarbeidet.
- Museet vil bruke digitalisering av historisk dokumentasjon til å styrke formidlingen av fabrikkstedet, bygninger og fabrikkbygget. Ved å sammenstille den historiske dokumentasjonen vil en også få ny kunnskap om anleggets utbygging. Publiseringfunksjonen ut mot Digitaltmuseum.no oppfattes som en stor fordel.
- Fotodokumentasjon i forbindelse med bygningsarbeider legges umiddelbart inn i Primus. Museet vil gå til anskaffelse av bedre fotoutstyr for å sørge for god kvalitet på bilder som legges inn i digitalt FDV-system.

Foreløpig er det ikke tatt stilling til hvordan en skal organisere bruken av digitalt FDV-system med resten av MUHOs bygningssamlinger og anlegg. Av MUHOs bygningssamlinger er Norsk Trikotasjemuseums den største med 37 bygninger, men i alt er det 110 bygninger i MUHOs bygningssamlinger. Om de resterende bygninger skal legges inn og følges opp med dokumentasjon ved hvert enkelt museum eller om en skal samle dette mer sentralt i det konsoliderte museet er spørsmål som må avklares dersom en velger å gå videre med digital FDV i hele museet. Slike avveininger vil antakeligvis også være relevante for de konsoliderte museene som har mange bygninger spredt på flere anlegg. Erfaringene som gjøres ved MUHO/NT kan ha overføringsverdi, og kan tas opp igjen i arbeidet med Museumsloftet i neste fase.

5.0. Oppsummering

Det er i løpet av museumsloftets fase to etablert en rudimentær oversikt over i alt 411 bygninger som forvaltes av Baroniet, Bymuseet i Bergen, Hardanger og Voss museum, Museumssenteret i Hordaland, Museum Vest, Norsk Vasskraft- og Industristadmuseum og Sunnhordaland Museum. Den viser at bygningenes historiske opprinnelse først og fremst er fra landbruket, og at de fleste bygningene er fra 1800-tallet, dernest fra 1900-tallet, og så fra 1700-tallet. Bygningenes kulturhistoriske verdi vurderes av museene som gjennomgående høy.

Et viktig moment i den fremtidige forvaltning av museumsbygningene er at uklarheter omkring forvaltningsansvar, bruk og eierskap ryddes opp i. Plasseringen av forvaltningsansvaret er i et finansieringsperspektiv det viktigste, da det i forvaltningen ligger kostnader knyttet til vedlikehold og istandsetting av bygningene. Museene har nokså ulike ordninger på små eller ingen utgifter til vedlikehold og istandsetting av kulturhistoriske bygninger, da dette utføres av eksterne aktører. Andre igjen har store utgifter knyttet til vedlikehold og istandsetting av bygninger og utfører dette via egne personalressurser. Det er viktig at dette tas høyde for i fremtidige drøftinger og planer for museenes finansiering, og at en ikke behandler museene som om forvaltningsansvaret arter seg på samme måte i de ulike museene.

For å ta bygningsvernet inn i en ny fase etter at museumsreformen nå har virket i en ti års tid, trengs en videreutvikling av både praktisk bygningsvern og av bygningsvernforvaltningen. Særlig relevant for sistnevnte er utvikling av planverk spesifikt for bygninger og bygningsvern. Gjennom dette kan

også museene tydeliggjøre hva en vil med bygningssamlingene og hvordan en skal integrere bygningsvernet som eget fagfelt i den øvrige museumsutvikling.

5.1. Anbefalte tiltak

Følgende tiltak kan bidra til å utvikle bygningsvernet og følgelig betingelsene for en bedre kostnadsberegning og forvaltning av bygninger i museene:

MUSEENE HVER FOR SEG:

- Implementere digitalt FDV-system i bygningsvernarbeidet.
- Evaluere og utvikle planverk for kulturhistoriske bygninger, vurdere om eksisterende planhierarkier og plantyper er hensiktsmessige for utviklingen av bygningsvernet.
- Utarbeide langsiktige forvaltningsplaner for bygninger.
- Forankre planverk og strategi for bygningsvern i museumsstyret.

MUSEENE I FELLESKAP:

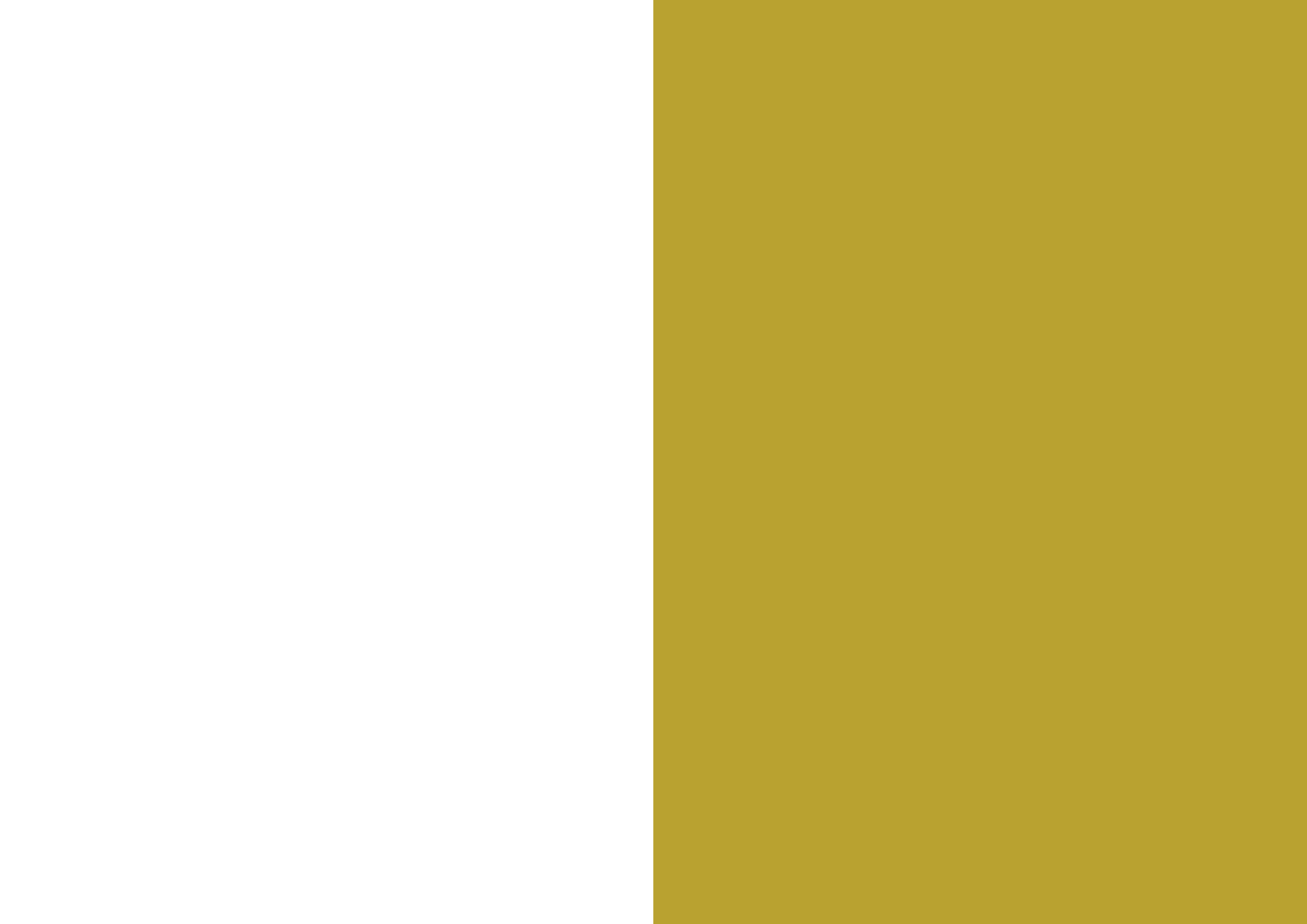
- Etter mønster fra samlingsråd for gjenstander, etablere et bygningssamlingsråd med representanter fra hvert museum. Rådet skal drøfte prioriteringer i bygningsamlinger og kompetansebehov innenfor håndverk, bygningsvern og dokumentasjon i museene.
- Ta opp avhendingsproblematikk i bygningsamlingsråd.
- Museene følger i fellesskap opp implementering av digitale FDV-systemer.
- Formulere en felles tidsramme for å fullføre digital registrering av bygningsamlinger.
- Opplæring og kunnskapsdeling i bygningsvernforvaltning museene i mellom.
- Finne felles metoder for kostnadsberegning på vedlikehold og istandsetting.
- Vurdere muligheter for felles infrastruktur (spesialverktøy, stillas, maskiner, materialforsyning).
- Igangsette og gjennomføre kartlegging av brannsikringsbehov med tiltak og kostnader knyttet til dette. Kartleggingen utføres av ekstern brannsikringsspesialist.
- Museene skal tilrettelegge for kartlegging av brannsikringsbehov i 2018.
- Utvikle langsiktig finansieringsplan for bygningsvernet. Kan deles i to trinn: først ta strakstiltak og utbedringer, så revidere totale kostnadsberegninger om to-tre år når og hvis det foreligger mer detaljerte forvaltningsplaner/kostnadsberegninger.

HORDALAND FYLKESKOMMUNE:

- Kompetansehevingsmidler for bygningsvern, håndverk og dokumentasjon.
- Vurdere felles forvaltningsplan for kulturhistoriske museumsbygninger.
- Evt. støtte et slikt arbeid.
- Medvirke i å formulere en strategi for å søke staten om midler til bygningsvern i museene
- Formulere en politikk for nivået på brannsikringstiltak i museene.

NORSK KULTURRÅD:

- Avklare hvordan man skal håndtere bygninger forvaltet av eksterne aktører i den årlige statistikkrapporteringen.
- Avklare forholdet mellom Askeladden og Primus-FDV.

”Hensikten med Museumsløftet er at det skal gje oss eit dokumentert oversyn over vedlikehalds- og restaureringsbehov knytt til den totale bygningsmassen som musea i Hordaland forvaltar. Vi har i denne rapporten konsentrert oss om kulturhistoriske bygg forvalta av dei konsoliderte musea i Hordaland. Prosjektet omfattar analyser av tilstand for bygg forvalta av dei konsoliderte musea i Hordaland. Hordaland fylkeskommune har som målsetjing i regional kulturplan for 2015-2025 at: «Musea [i fylke] skal i løpet av planperioden komme opp på et akseptabelt nivå med omsyn til vedlikehald av museumsbygg, etablering av nybygg der det er behov for nye/ andre formidlingslokale, m.m.». Rapporten som du nå held i handa er resultatet av arbeidet i Museumsløft fase 2. Den gjev eit oversyn over tilstands- og vedlikehaldsbehov ved bygg som vert forvalta av dei konsoliderte musea i Hordaland.”